

Heden, ja man tror det næppe!

Heden, ja man tror det næppe, skrev H.C. Andersen i sangen: *"Jylland mellem tvende have"*. Også vi skal vandre en tur på heden, men først skal vi dog lige til skovs et par gange. Første gang i Rold Vesterskov.

Hele 96 deltagere mødte der op på denne årets første tur, som udgik fra 19,4 km stenen på den gamle hovedlandevej 10 ved Tveden. Vejret var smukt, men da vinden også var skarp, bød vi hurtigt velkommen til en ny og forhåbentlig spændende sæson, som Helge straks indledte med at føre holdet ned ad den vej, der går direkte ned til Springkilden.

Efter et kort stykke vej stopper han ved en stor læsserampe, og siger. Her har Hanne, Per og jeg engang haft en dejlig oplevelse. Det var TV Nord, der i deres visdom havde fundet ud af, at jeg en søndag skulle gå tur med folk i Rold Vesterskov. Da det var annonceret i TV kom der rigtig mange mennesker. Jeg siger jer – der holdt biler ude på vejen. Der kan I slet ikke være med. Cirka 500 kom der, så godt som vi nu kunne tælle. Problemet kunne være, at råbe 500 mennesker op, så netop derfor stoppede jeg på dette sted. Og i et smukt og frostklart vejr var det heller ingen sag at gøre det oppe fra læsserampen.

En journalist kan ind imellem stille nogle besynderlige spørgsmål. I betragtning af, at det var TV Nord selv, som havde taget initiativet, var det da *lidt* mærkeligt at spørge Helge: *"Er det ikke dårligt for skoven, at gå med så mange mennesker?"* Hertil kunne Helge sådan set kun svare: *"Hvad mener du?"* Ja, sådan er der så meget.

Hvis denne tur skal gøres færdig, skal det da også lige med, at Helge efterfølgende inviterede sine to hjælpere på æggekage på Rold Gammel Kro. Så vi havde en dejlig dag.

I dag har jeg besluttet, at jeg vil prøve at finde et lille sted, hvor jeg ikke har været i 20 år, slutter Helge. Ikke fordi der er så meget at se, men Rold Skovs Venner har aldrig været der før. Jeg er ikke sikker på at jeg kan finde det, men jeg vil gøre et forøg.

Vi fortsætter så turen ned ad vejen mod Lindenberg Å. Et sted kommer vi forbi en hulvej, et andet hvor man virkelig opdager hvor kuperet Rold Skov i virkeligheden er, og endelig gør vi holdt ved et jordfaldshul. Eller er det måske et dødshul, eller bare et sted, hvor man har taget grus til at forbedre vejen. Somme tider kan det være svært at sige.

Lidt længere fremme går vi lidt rundt for at finde Helges "hemmelighed", nemlig stenen for Aldalshuset - uden dog at kunne finde den. Også her er der mange hulveje og jordfaldshuller. Det er karakteristisk for disse hulveje, at de alle har samme retning, nemlig ned til det gamle vadested over Lindenberg Å.

Om selve Rold Vesterskov fortæller Helge, at denne var hermetisk lukket for offentligheden indtil 1970, hvor der kom en ny naturfredningslov, som påbød at godserne skulle åbne deres skove. Rold Vesterskov var indhegnet med 15 km hegn, og man så meget strengt på om nogen formastede sig til at gå herind. En af årsagerne til at den gamle lensgreve ikke ville have at skoven var åben var bl.a., at der var en stor bestand af kronvildt på omkring et par hundrede dyr. I dag

Tegning af egern.

er der ikke særligt mange tilbage, men vi kan dog stadig som her se deres efterladenskaber i skovbunden.

Da man påbød Lindenberg at åbne Rold Vesterskov skete der det helt paradoksale, at Danmarks Naturfredningsforening kom og sagde: ”Den går ikke. Det kan ikke lade sig gøre fordi der her findes så store naturværdier, som man ikke bare kan lade folk ødelægge.” Men ministeriet fastholdt at skoven *skulle* åbnes, og man indgik så det kompromis, at kun de tre nordligste låger skulle åbnes. Dette var ensbetydende med, at hvis nogen ville se de helligste ting som f.eks. Rold Kilde, skulle man gå meget langt, og det mente man, at kun de virkelige naturelskere ville gøre.

Så kom stormen i 1981, hegnet væltede og folk kunne gå som det passede dem. Men der er faktisk ikke sket noget som helst, der kommer stadig ikke ret mange mennesker helt ned til Rold Kilde i den sydlige del af skoven.

Vi har stadig ikke fundet stenen hvor Aldalshuset stod, men da vi atter befinder os ved nogle jordfaldshuller, får dette Helge til at fortælle, at der i en beretning fra Danmarks Geologiske Undersøgelser omtales et jordfaldshul, som opstod omkring 1928 i Rold Skov, nærmere betegnet i Skørpinglund ude ved Buderupholmvejen. Herefter skal vi faktisk helt op i tresserne, før der igen opstod et jordfaldshul i Rold Skov. Det var ved den lejlighed at skovkusken Frode Gustavsen og hans hest Musse forsvandt ned i hullet. De kom dog begge velbeholdne op igen.

Helge vender tilbage til spørgsmålet om Aldalshuset, og fortæller at familien som boede der havde navn efter stedet og hed Aldahl. Jeg har kendt den gamle Peter Aldahl, men inden jeg endnu havde mødt ham, havde den gamle kromand på Rebildhus, Frimuth Engelst fortalt mig, at ligesom kulbrænderne havde det, havde Aldalsfamilien også sin egen dialekt.

Jeg mødte siden Peter Aldahl, da han en aften kom og fortalte om krybskytteri, hvilket var noget som han virkelig kendte til. Jeg forstod ikke en tiendedel af det, men heldigvis har jeg det på bånd, og hans barnebarn har sagt, at han vil oversætte det for mig.

Stenen står her altså et eller andet sted ved disse veje, slutter Helge. Jeg kan ikke finde den, så vi må lede efter den en anden dag.

Vi er nu nået ned til Springkilden og det gamle vadested over Lindenberg Å. Af hensyn til nye medlemmer forklarer Helge, at man ikke skal føle sig skuffet fordi der ”bare” er stukket et rør ned i jorden midt ude i kilden. Springkilden er i virkeligheden en artesisk brønd. Denne betegnelse stammer oprindeligt fra departementet Artois i Nordfrankrig, hvor man allerede i 1126 fandt på at bore et rør ned i et vandførende lag og udnytte dettes tryk til at lade vandet springe af sig selv. Forudsætningen for at det kan lade sig gøre er, at dele af det vandførende lag ligger højere end det sted, hvor man ønsker at vandet skal springe. Disse betingelser er jo så rigeligt opfyldt her i Vesterskoven.

Ganske kort fra Springkilden ligger det vadested, hvor man krydsede Lindenberg Å i gamle dage, idet hovedvejen gennem Rold Skov faktisk gik ned gennem Aldalen, og derfra videre over åen mod nord. Det var også her adelshæren skulle passere åen under grevefejden i 1534, da den var på vej for at slå Skipper Klement oppe ved Svenstrup. Dette gik dog ikke så godt i første omgang, idet det var Skipper Klement, der i stedet slog adelshæren. Senere gik det dog omvendt for en ny adelshær.

Man skal også lægge mærke til ellekrattet. Det fortsætter hele vejen ned langs åen og er noget at det flotteste i hele Danmark, siger Helge og fortsætter. Jeg har haft en god oplevelse her, da jeg engang var ude at gå med nogle mennesker på en dejlig sommerdag. De havde ikke sagt noget om at vi skulle have frokost på turen, men det skulle vi altså her. Maden blev leveret fra Scheelsminde i Aalborg på den måde, at sønnen herovre fra hjortefarmen kom gående med sine kasser gennem vadestedet. Dette var en flot måde at gøre det på, og tillige var maden god og vinen dejlig kølig. Så det var en dejlig dag, slutter Helge.

På vores videre færd fra det smukke kildeområde, ser vi igen de gamle hulveje ned gennem det bakkede terræn på venstre hånd. Atter engang stopper Helge op og fortæller om disse, men også noget om ejerforholdene i Rold Skov. Da vi skulle skrive bogen, Rold Skov – Danmarks største, brugte vi meget tid på Landsarkivet i Viborg for at finde ud af hvem der gennem tiderne har ejet Rold Skov. En undtagelse fra at vi fik dette helt opklaret var dog Rold Vesterskov, det skylder vi faktisk Rold Skov at finde ud af.

Givetvis har store dele dog tilhørt Herredsfogedgården i Rold. Herredsfogedfamilien Bloch var en anset familie, som gennem generationer husede adskillige personer af rang. Bl.a. var Chr. d. 3. på besøg hos herredsfoged Niels Bloch i 1546. Vi ved, at kongen gav herredsfoged Bloch lov til at have sine svin gående her i skoven uden at skulle betale skat af det.

Tilbage i 1750'erne er det familien Rosenkrantz-Levetzau fra Store Restrup, som køber store dele af Rold Skov. Det er sandsynligvis den ejer, der overhovedet har ejet mest af Rold Skov. I begyndelsen af 1800-tallet var det Johan Casper de Mylius, der købte skoven. Han købte også Willestrup, men det gik dog ikke så godt for ham, idet han endte med at gå fallit. Endelig købte familien Schimmelmann Rold Vesterskov i 1865, hvorefter den så har været i Lindendorfs eje lige siden da.

Helge slutter med at gøre opmærksom på de mange sten, som her ses spredt ud over terrænet. Der er ikke ret mange steder tilbage i Danmark, hvor man stadig kan se et område med nogle af de milliarder af sten, som isen har bragt med til Danmark. Her har de fået lov at ligge uden at man har brugt dem til byggeri af borge, slotte og kirker, eller måske anvendt dem til at slå til skærver til anlæggelse af veje.

Jeg beklager, at jeg ikke kunne finde den sten, som jeg gerne ville, men nu skal jeg vise jer en anden sten, som vi går hen til nu, siger Helge. Her lyder inskriptionen, *Adelshærens Vej 1534*. Stenen er anbragt til minde om adelshæren, som var på vej for at blive slået ihjel oppe ved Bilka, lyder det lidt pudsigt. Når man kører ad den gamle hovedvej 10 op mod Aalborg, og lige har passeret Svenstrup ved Svenstrup Kær, eller Leere Sig, så er man på stedet hvor det skete. En væsentlig årsag til at Skipper Klement kunne slå adelshæren var, at han sagde til sine mænd: *"Tag hestene først, så tar` vi folkene bagefter."* Dette skulle vise sig at være en god strategi, idet hestene havde svært ved at klare sig i det ret våde og sumpede område, og derfor var lette at slå ned.

Den mand, der har lavet mindestenen, slutter Helge, hed Nørgaard og boede nede i Rold. Han har også hugget en mængde andre sten, herunder den om Aldalshuset og de mange "bysten", der står på trekanten i Rold, lige hvor Nysumvejen går hen forbi kirken.

Det er nu blevet tiden for at holde frokostpause, og til det formål finder vi en dejlig solbeskinnet plads med gamle stubbe til at sidde på. Det er også under frokostpausen, at vi normalt kræver vores beskedne turgebyr op. Og tænk, i dag er det selveste hr. turlederen, der hjælper fmd. med at danne den ene inkassatorgruppe. Det siger noget om effektiviteten, at vi nåede at samle ind fra 37 personer. Fmd. har tidligere dannet par med Knud. Da nåede vi 5 personer - inklusive os selv. Hvem snakker mest?

Herefter fortsætter turen et godt stykke vej mod syd til vi er på højde med Enebærstykket. Dette område har tidligere været en af Rold Skovs store attraktioner, men sådan er det ikke mere, siger Helge. Det er stadig et meget kønt og spændende stykke skov, men det har ikke meget med et enebærstykke at gøre. Da Lindendorfs overtog skoven i 1865 var det en gammel bondeskov. Man bevarede da dette stykke, som bestod af gamle forkrøblede Rold Skov-bøge og enebærbuske. Da jeg første gang var i Rold Vesterskov, fortsætter Helge, da stod enebærbuskene tæt overalt, og nogle af dem var mere end 10 m. høje. Så for nogle år siden ville Amtet have at området skulle fredes, hvorefter man overtog driften og sendte skovarbejdere ind med motorsave for at rydde op. Resultatet var, at der ikke er ret mange ener tilbage, og af disse er der kun ganske få, som er virkelig høje. Siden har man glemt alt om Enebærstykket. Nu kan det få lov til at passe sig selv, uden at man gør noget ved det.

Sådan var det ikke så længe grev Schimmelmann drev området. Da passede man på det, så det kunne bevares som den gamle skov det var engang, slutter Helge.

Vi går nu videre gennem det trods alt dejlige stykke enebær, og som det sydligste punkt for i dag, stopper vi ved den gamle skyttebolig, Tegllhus. Her begynder Helge at fortælle inden fmd. er nået frem, hvorfor denne beder ham om at starte forfra. Så først efter en behørig skideballe under henvisning til Jens Hvass, kommer vi i gang med stedets historie.

Dette er Tegllhus, Teglsøen ligger der, Teglværket lå derhenne, og der byggede lensgreven nede fra Ahrensburg i 1875 en "lille" hytte som fødselsdagsgave til sin kone. Jagtslottet kaldet. Der var "kun" 22 værelser, siger Helge. Men vi vil nu lade *bogen* om Rold Skov fortælle: *"Det fortælles, at Jagtslottet var overdimensioneret, hvilket beroede på, at det var en arkitekt i Hamborg, der havde tegnet det – i alen. Mens de lokale håndværkere byggede det i meter. Efter sigende brød lensgrevinden sig ikke om fødselsdagsgaven, selv om greven havde sørget for, at der blev fragtet tømmer hertil fra Pommern – rigtig pommersk fyr, som greven åbenbart mente var bedre end det roldskovske tømmer."*

Helge fortsætter: Engang var vores dejlige krybskytte, Artollerist Niels, Niels Chr. Nielsen, herude på krybskytteri sammen med sin gode ven, Kulsvier Frederik, hvor han skød en ræv og straks pelsede den, fordi pelsen jo kunne sælges. Han tog så skroget og hængte det op på døren ind til Jagtslottet, hvortil Kulsvier Frederik spurgte ham, *"Hvoffor gør du de` Niels?"* *"Jen ska` vær` nøjsom. A ska` ett ha` det hiele. Greven ska` osse ha` nøj"*, svarede Niels som den skælm han var.

Selvom Teglsøen er temmelig stor, er det ikke en rigtig sø, men er opdæmnet fordi greven gerne ville have noget pænt at se på foran Jagtslottet. Engang i 50`erne brød dæmningen imidlertid sammen, således at Gravlev Sø kom tilbage nede i ådalen i nogle uger, ligesom den igen er det permanent i dag. Da man vågnede om morgenen nede i Gravlev, var der en sø, som ikke havde været der de sidste 50 år. Søens vand var blevet drænet væk i 1895, men lige pludselig var den der igen, idet alt vandet her fra Teglsøen var løbet ned i ådalen. Så det var jo ikke så godt.

Som dagens allersidste historie, fortæller Helge om mødet med skovfogeden, der ville smide ham ud af Rold Vesterskov, da denne var lukket for offentligheden. Helge havde godt nok fået lensgrevens tilladelse, men det vidste skovfogeden bare ikke. - Så det blev altså ikke i første omgang til et møde, hvor mennesker mødtes og sød musik opstod.

Hermed var programmet for årets første tur sådan set slut. Tilbage var der så blot at trave den ca. 2,8 km. lange tur tilbage til Tveden. Denne går atter et stykke vej op langs enerne til vi midt i disse drejer mod øst forbi Trydsø tilbage til landevejen, og herfra videre langs denne mod nord til vore ventende biler – samt et par enkelte koner.

En god tur var slut, men sæsonens forhåbentlig mange oplevelser var lige begyndt.

Tur 2.

Vejret tegnede ikke for godt, men for de 45 deltagere, der mødte op til turen den 27. April i Mølleskoven på Willestrup skovdistrikt, blev det alligevel en dejlig tur. Regnen hørte nemlig fuldstændigt op kort efter starten.

Som udgangspunkt for denne tur havde vi regnet med at kunne holde på Barokhavens p-plads, men ak og ve begge bomme var nede, så noget måtte der gøres. Fmd. følte for alvor historiens vingesus her på Willestrup, idet han for første gang nogensinde gik ind i borggården for at spørge om tilladelse til at lukke den ene af bommene op. Vincents Iuul var dog ikke stået op, eller var måske ikke hjemme, hvorfor det så i stedet blev Torben Jørgensen henne i forvalterboligen, der gav tilladelsen.

For at komme over i Mølleskoven skal vi starte turen mod syd ad Willestrupvej, men allerede her ved den gamle vandmølle stopper Helge op for at fortælle løst og fast fra Willestrups historie.

Oprindeligt var Willestrup den største skovejer i Rold Skov. Det hele starter med en ung mand, der har uddannet sig i statskundskab og er blevet magister. Inden han er 30 år gammel, er han en stor mand indenfor statsadministrationen og er kommet tæt på kongen. Der kommer så denne besynderlige borgerkrig, Grevens Fejde, hvor alle kæmpede mod hinanden, konge, borger, adel og kirke. I 1536 får vi så reformationen, hvor kongen overtager alt kirkens gods. Efter Grevens Fejde, hvor især de nordjyske bønder havde sat sig op mod kongen, Chr. 3., med Skipper Klement i spidsen, indførte man et ganske besynderligt begreb, nemlig omvendt bevisførelse, eller som man kaldte det dengang - halsløsning.

Den mand der i Jylland blev sat i spidsen for halsløsningen var netop den unge magister, Axel Juul. Han havde en ganske beskeden gård her ved Astrup. Lige pludselig skulle bønderne bevise om de havde kæmpet for Skipper Klement, eller om de havde kæmpet for kongen. De som havde kæmpet for Skipper Klement fik frataget deres gårde og blev i stedet fæstebønder, hvis de da ikke blev halshuggede. I Biografisk Leksikon står at læse, at Axel Juul fratog bønderne den ene gård efter den anden, således at han kunne opbygge sit store gods og købe store dele af Rold Skov. Som nævnt, blev han faktisk den største ejer af Rold Skov, og byggede desuden Willestrup på kun fire år.

Oprindeligt havde Willestrup fire fløje, og var da et af de største borganlæg man havde i hele Danmark. En senere ejer, Verner Rosenkrantz, lod dog den fjerde fløj rive ned, da han syntes at den lignede Viborg Tugthus.

Ikke mindst indvendigt er Willestrup meget kønt, siger Helge. Jeg har set 91 af de 92 slotte og herregårde vi har i Nordjylland, og for mig at se, er dette det kønneste af dem alle sammen. Nogle af stuerne står som de var i gammel tid, hvorimod stuerne i stueetagen mod syd er mere moderne indrettet.

I dag ejes Willestrup af Vincents Juul. Familien har således haft stedet i næsten 500 år. Dog afbrudt af en periode på cirka 100 år, hvor det var ude af slægtens eje. Nu bor Vincents Juul der helt alene, men jeg har kendt både hans far og mor, føjer Helge til. Faderen døde for mange år siden, hvorimod moderen levede indtil for en halv snes år siden. Faderen blev altid kaldt Løjtnanten, og ikke Godsejeren.

Der går en morsom historie om Willestrup, som Vincents Juuls mor godt kunne bekræfte, fortsætter Helge. Tilbage i begyndelsen af 1800-tallet blev Willestrup en overgang kun brugt som sommerbolig, idet en af de fynske godsejere kom da gerne herop i maj måned når bøgen lige var sprunget ud for at holde ferie og gå lidt på jagt. Bønderne fra Astrup havde i forvejen lagt graner ud på vejen, så herskabet kunne komme fint kørende hen til slottet med deres fire- eller seksspands forspændte vogne. Der var også otte dage i forvejen ankommet en stor flok tyende for at gøre rent og lufte ud. De stod så alle sammen i deres fineste puds inde i gården med overskovfogeden i spidsen for at modtage herskabet.

Det var tradition, at en uge eller 14 dage efter ankomsten indbød baronen fint-folket her fra egnen til fest. Tiderne var dog begyndt at ændre sig i Danmark, således at man også skulle tage mere socialt hensyn til tyendet. Baronene inviterede derfor et år overskovfogeden med til festen, hvormed denne og hans kone kom til bords med greven fra Lindenberg, Randrup og flere andre steder.

Efter middagen, da de sad inde i salonen, ville baronen vise sit sociale sindelag og gik hen til overskovfogeden og sagde så alle kunne høre det. *"Nå overskovfoged, hvad synes De så om Skotsk Whisky?"* *"Ah, det ve` a ett rigtig,* sagde han. *Hvis ett baronen såe det var speritus, så tøgges a ett a ku` li` det!"* - Spørgsmålet er nok om man er en hund i et spil kegler, eller om man er en sindig jyde!

Efter denne historie kommer vi snart ud til Arden-Astrup vejen. Her går vi et ganske kort stykke til venstre, før vi så igen går ind i skoven mod syd. Denne del af Mølleskoven kaldes Møllelund.

Gak til myren og bliv viis, siger man. Som altid, er Helge lidt fascineret af myrernes liv og færden, hvorfor vi selvfølgelig også må gå lidt væk fra skovvejen, da han får øje på en ret stor myretue. Det er faktisk spændende at læse om hvor organiseret myrernes liv er. Langt, langt bedre end EU og alt sådan noget. Ikke fordi jeg har noget mod EU, men alligevel, filosoferer Helge.

Lidt længere fremme langs Willestrup Å ser vi pludselig en nyanlagt Put-and-Take sø. Jeg ved ikke hvem der har den, siger Helge. Jeg tror ikke det er Vincents luul, men nogle af de lokale her på egnen. Hvordan det foregår, må andre forklare, for det ved jeg ikke noget om. (Eller *vil* ikke vide noget om. red.) Jeg har kun set det én gang i mit liv da jeg var dreng. Da fik jeg en torsk oppe ved Kullen, der var så stor, at den var ved at rive mig ud af båden. Så dét har jeg ikke forsøgt siden. Men det svarer vel nogenlunde til hegnsskytteri, hvor man jager vildtet ud på sine egne marker, slutter Helge af.

Vi havde faktisk planlagt at finde en spang, hvor vi kunne passere åen for at komme over på de høje skråninger på østsiden, for bl.a. at holde frokost. Vi finder da også et sted, hvor der er lagt to runde træmaster hen over åen. Disse er ganske vist beslået med kyllingetråd, men da vi får Pernille til at forsøge sig med at forcere dette gyngende underlag, bliver vi klar over, at det kan vi ikke lade hele holdet gøre, hvorfor vi fortsætter turen endnu en stund i den del af skoven, som ligger på den østre side af vejen til Rostrup.

I betragtning af at det har været så tørt, er det faktisk forbavsende så meget vand der er i åen, siger Helge. Det undrede jeg mig også over, da jeg forleden dag var nede i Tøndermarsken. Det var imponerende så meget vand der f.eks. var i Vidåen, og da jeg så stormflodssøjlen kom jeg til at mindes da denne blev til. Den er nemlig lavet af et egetræ fra Draved Skov, som jeg har været med til at fælde. Det gjorde en museumsmand, en skovarbejder og jeg med stenalderøkser. Det gik såmænd udmærket, to mand kan gøre på cirka 2½ time, men da der var indkøbt tre stenalderøkser, der kostede 3.000 kr. stykket, fik jeg også lov at prøve. Jeg slog tre gange, så knækkede jeg en stenalderøkse til 3.000 kr. og jeg havde knap fået slået en flis af træet, hvorimod de to andre gutter klarede af arbejdet på godt to timer. (Pyt mæ`et, så kan du så meget andet Helge. red.).

Omtrent nede ved det sydlige skovbryn kommer vi ud på Rostrupvejen, som vi nu følger et ganske kort stykke mod nord før vi går ind i den vestlige del af Mølleskoven. Vi følger en indhegning med forholds nyplantede graner, hvor der oppe på bakken så ud til at ligge en stor stendysse. Men desværre kunne vi ikke komme derind, hvorfor vi så i stedet valgte at holde frokost i en lysning på vejens modsatte side.

Turen fortsætter mod vest gennem Mølleskoven, men pludselig stopper Helge op ud for det store dige ved vejen, som fører ind til Vester Skovhuse og Marienborg, og siger. Jeg kom til at tænke på, at jeg så Danny Druehyld i fredags. Det var sådant et dejligt vejr. Hun kom gående over torvet i Skørping iklædt sine sorte gevandter og sort hat og bare fødder med sorte tånegle. Hun havde ikke mere sin lille gule postbil med kasse bagi, men havde fået en ny bil. Jeg husker, da Danny for første gang kom kørende ud til mig en sommereftermiddag for tre år siden. Da jeg så hende stige ud af en lille gul postbil, gik jeg ud til hende og sagde, *"Har du fået bil"?* - *"Ja, er den ikke flot"*, svarede hun. - *"Jo, det er den, men jeg anede ikke at du havde kørekort"*. - *"Det havde jeg heller ikke. Men det kan jeg godt sige dig. Jeg har været oppe 12 gange, og dumpet hver gang. Da jeg så skulle op den 13. gang, så sagde jeg også til ham den der motorsagkyndige. Det kan jeg godt sige dig. Hvis jeg ikke får kørekortet denne gang, så får du sådan en røvfuld"*. Det hører med til historien, at da hun skulle køre igen, sagde hun til Helge, *"Kan du ikke lige bakke den ud, for det har jeg ikke lært endnu"*. Hun er helt dejlig siger Helge.

Der er tre ting, som jeg vil fortælle jer, fortsætter han.

For det første. Jeg fortalte, at Willestrup Å starter lige syd for skoven. Men jeg fortalte ikke hvor den slutter, og det kunne måske være nok så interessant. Det gør den ved Oue Mølle nede ved Mariager Fjord.

For det andet. Bøgen er sprunget ud, hvilket i sig selv er et paradoks under hensyntagen til at jeg engang i fordums tid, da jeg lige var kommet her til egnen, og havde mindre kendskab til skoven, end jeg har i dag, spurgte skovrider Hvass om hvornår bøgen sprang ud i Rold Skov. ”Det var da et åndssvagt spørgsmål, enhver ved da at den springer ud den 10.maj, det er da ikke noget at spørge om”, sagde han. Det havde han nu ikke helt ret i, vi kunne jo alle konstatere her ved selvsyn, at den var sprunget ud nu den 27. april.

For det tredje. Prøv at se det flotte skovdige, som er her. Det stammer sikkert tilbage fra den tid, hvor man begyndte at inddige skovene fordi der næsten ingen skov var tilbage i Danmark. Kreaturerne ødelagde skoven og fæstebønderne tog bare det træ de skulle bruge. Der kom så en lov den 27. september 1805, fredskovsforordningen, som bl.a. sagde at skovene skulle inddiges. Den fornemmeste dag i dansk skovhistorie, hvor Reventlow indførte de strengeste skovlove i hele Europa, som sagde, at skovene skulle inddiges, der måtte ikke fældes træer uden at der blev plantet nye. Altså det der endnu i dag hedder fredskov. Det var ikke uden omkostninger at man fik dette indført, idet man måtte give afkald på meget andet skov for at få godsejerne og bønderne med på idéen. Selvom der ikke var meget skov tilbage, forsvandt halvdelen af det danske skovareal ved den lejlighed. Men det lykkedes alligevel at bevare resten, hvilket vi skal være glade for i dag. Allerede i 1760`erne havde man fået tyske forstfolk herop, med den mest kendte forstmand i Europa, von Langen i spidsen, for at plante skov efter tyske principper. Noget af von Langens skov står stadig den dag i dagovre ved Farum og i Dyrehaven.

I 1773 tog baron Verner Rosenkrantz fast ophold på Willestrup, og allerede året efter lod han de første grantræer plante i skovene syd for Trestenen og Studedriften. Dette var pionerarbejde, for det var, hvad graner angår, på et meget tidligt tidspunkt her i Danmark. Han fik dog ikke megen fornøjelse af disse nye træer, idet han døde blot tre år senere, hvorfor granerne jo kun har været ganske små.

Nå ja, så var der lige det fjerde, følger Helge til. ”Min historiske konsulent, som jeg har meget respekt for, men som en sjælden gang udviser dovenskab fordi han er optaget af muntre begravelser og andre forskellige ting. Den slags har jeg anmodet om at finde ud af hvor Trestenen og Studedriften ligger, fordi det ikke står på noget kort i dag. Der er ingen, der ved det og Vincents Juul kan heller ikke sige det. Men dovenskab har taget ham lige i den forbindelse, så det er der ikke kommet noget ud af endnu, men det kan jo være at det kommer en dag.” Ja, man ved jo aldrig siger ”konsulenten” bare. (Det er da heller ikke til at have folk nu om dage. Men lad det så være Helge en trøst. Han får *aldrig* en mage til).

Turen nærmer sig nu sin afslutning, den er ikke blevet helt så lang som vi havde planlagt, idet vi kun havde fået tilladelse til at færdes i en del af det område, som vi havde søgt.

Da vi kommer fra skoven og ud på landevejen til Astrup, følger vi denne et stykke mod øst og drejer så herfra ad Willestrupvej tilbage til vore biler. Godt nok havde vejret ikke tegnet alt for godt fra morgenstunden, men tilbage er der sådan set kun at sige. Det var synd for de, som ikke tog med.

Tur 3.

Trods problemer med at kunne finde det rigtige mødested, samt en efterfølgende protest fra en lodsejer for at parkere på *hans* jord, blev det alligevel en pragtfuld tur på Terndrup Hede og til Wiffertsholm gods og dyrehave søndag den 11. maj.

Turen skulle starte på Terndrup Hede hvor Hedevej slutter lige på grænsen mellem Lyngby og Solbjerg sogne, og selvom det var en stor konfirmationsdag mødte der hele 88 personer op for at deltage i denne tur, som Helge, efter en mild påtale, indledte med at følge vejen mod sydøst i retning af Ny Wiffertsholm.

Vi er ude i naturen, siger han. Hvis I kigger jer rundt, vil I se, at der er skov næsten hele vejen rundt. Min kongstanke allerede for mange år siden var, at man skulle lave Danmarks største natur- eller nationalpark i Rold Skov og Lille Vildmose. Halvdelen er heldigvis lykkedes nu, men jeg er ked af at Rold Skov ikke er kommet med. Det ville være så uendeligt nemt at lave en korridor fra Lille Vildmose gennem Solbjerg-skovene og Wiffertsholm-skovene, som jo er sammenhængende, og til Rold Skov. Fra de træer derovre, siger Helge og peger over mod Store Kirkebjerg, er der altså ikke ret langt til Rold Skov.

På de områder som skulle tilpasses, kunne man måske plante ”de gamle danske skovbilleder”, en lindeskov, en ege/lindeskov eller en rigtig birkeskov. Selvom der har været birk overalt, findes der ikke en virkelig stor birkeskov i Danmark. Man kunne også plante en bevoksning af oprindelig dansk fyr af frø fra Bangsbofyrren.

Jeg overvejer om jeg skulle skrive til kultusministeren og foreslå dette. (Her menes sikkert ministeren for dyrkning eller avl. I gamle dage var kultusministeren minister for kirke og undervisning. red.). Men jeg er bange for at borgmesteren i Sejlflod kommune bliver meget sur på mig hvis jeg blander mig, slutter Helge.

Vi er nu på vej ind på Wiffertsholms jorder, fortsætter han, men da vi er *lidt* tidligt på den, vil vi vente lidt med at gå hen på godset og vække herskabet. I skal lige vide, at godsejeren hedder Torben Lindegaard, og at det er sønnen Flemming Lindegaard, der har gården nu. Men forældrene, Torben Lindegaard og frue bor stadig på den lille og meget pyntelige herregård. Fru Lindegaard er sådan et sødt menneske, og nu bliver I imponeret. Hendes grandtante er Karen Blixen, og hvis vi kan få hende til det, kan hun fortælle om dette, men det er jo ikke sikkert at hun er stået op. Vi vil ikke komme *ind* på Wiffertsholm, men vi ser det hele udefra og det er i sig selv meget smukt.

Lige før vi når ind i det skovområde, som hedder Wiffertsholm Dyrehave, er vi kommet forbi en fold med langhornet Skotsk Højlandskvæg, og om disse siger Helge. Her har vi et eksempel på hvordan køer så ud i Danmark for 4-5000 år siden. De var bare lidt mindre, men ellers så de sådan ud.

På turen gennem Wiffertsholm Dyrehave går vi ud til det vestlige skovbryn, hvor vi har en fin udsigt ud over Terndrup Hede og flere småskove. Prøv at lægge mærke til hvor smuk en skov er, når det er dyrene og ikke menneskene, der passer den, siger Helge. I skal også tænke på, at alt hvad I ser her, med undtagelse af skoven, var lynghede for ca. 150 år siden. Det er så flot et landskab.

Helge omtaler også de forskellige ejendomme her på godset. Først lidt om den gamle herregård Wiffertsholm. Derpå om Ny Wiffertsholm, som er en meget køn og stor gård, og så om den tredje, som er den nuværende ejer, Flemming Lindegaards bolig. Denne gård er bygget i senempire, og kunne egentlig i sig selv sagtens være herregården. Den kan dog ikke sammenlignes med Gammel Wiffertsholm, som er så charmerende. Endelig er der den halve og det er den mest interessante. Men hvad det er, må I vente med at høre om indtil I ser det, slutter en lidt hemmelighedsfuld Helge.

Vi fortsætter nu turen gennem skoven, således at vi runder det allervestligste punkt. En dejlig rundtur gennem en afvekslende skov med lysegrønne bøge og gamle graner, våde områder og små bakker, samt en luft så ren og klar i det smukke forårsvejr. Da vi nærmer os Wiffertsholm kommer vi først forbi et lille sted ved navn Gydehuset og derefter den forholdsvis nye skovfogedbolig, hvorfra vejen drejer lige direkte hen til herregården.

Her bliver vi budt velkommen af både Birthe og Torben Lindegaard, der begge er kommet ud på trappen for at hilse på os. Som en beskeden påskønnelse og tak for at vi måtte komme, får

fru Lindegaard overrakt en smuk buket fra alle vennerne fra Rold Skov. Det havde vist været noget af en opgave, at holde den fin og frisk på den lange vandring gennem skoven.

Torben Lindegaard tog nu ordet og sagde bl.a.: Vi vil gerne byde jer hjerteligt her til Wiffertsholm på jeres fodtur gennem skovene og landbruget, som I jo også vil få lidt at se af.

Ejendommen her blev købt af familien Dinesen i 1890, og i 1899/1900 blev Ny Wiffertsholm tilkøbt og senere også Sønderholt. Hovedbygningen her, var på daværende tidspunkt ikke nær så stor, som den er i dag. Der var kun lige midterfløjen, hvor man på en indmuret sten kan læse. ”Anno 1750 lod Kresten Testrup denne borggaard bygge”. I 1914, da familien Dinesen havde haft ejendommen i nogle år, ville de begynde at bruge den til sommerresidens. De havde nogle gårde på Sjælland og Falster, men da Gl. Wiffertsholm nu skulle være jagt- og lystejeendom, byggede de tårnet og den sydlige fløj til.

Da min kones bedstemor ville flytte herop efter krigen i 1945, skulle ejendommen restaureres efter at der havde været tyskere indlogeret. Hun valgte så samtidig at opføre den nordlige sidefløj, som nu næsten udgør halvdelen af hovedbygningen. Det egetømmer, som er medgået hertil er fældet på godset Skørringe nede på Falster, som familien også ejede.

Wiffertsholm blev altid betragtet som familiens ”nummer-to-jeendom”. Det var lidt lettere jorder, hvorfor der blev plantet meget nåleskov. Men efterhånden er den blevet drevet op til at være en ganske udmærket jeendom. Det er for det meste planteavl, skovbruget kommer lidt i anden række. Det er planteavl, der giver hovedindtægterne i dag, og den består mest af kartoffelavl, kornavl og frøavl.

Af dyr findes der kun de få stykker Schottish Highlands, som I så, da I gik forbi ude i heden. Dette startede med en lille besætning vi havde i England. Vi havde et par gårde derovre, som vi senere solgte, men hvorfra vi tog en lille smule Schottish Highlands med hjem. De blev så lukket ud, og har aldrig været andre steder end ude i den fold. De går derude i al slags vejr, både sommer og vinter. De *vil* ikke ind uanset om der er snestorm eller hvordan vejret ellers er. Når man kommer derud, kan man ikke altid finde dem. Det eneste man kan se, er hornene som rager op gennem sneen.

Det er utrolige dyr. Det er helt umuligt at gå ud og fange dem, men de skal jo kontrolleres og have øremærker, og 10 % af dyrene skal have udtaget en blodprøve hvert år. Så for at vi kan gøre det, må dyrlægen komme og skyde dem med en bedøvelsespil. Hvis der skal sælges eller slagtes nogle dyr foregår det på samme måde ved enten at bedøve eller skyde dem på stedet. Det *er* vilde dyr, som vi ikke kan røre ved, og de er jo *lidt* farlige med de lange horn.

Vi har også en dådyrfarm ude ved Korup-Terndrup landevejen. Her er der en indhegning på 25-30 tdl. hvor der går cirka tresindstyve stykker. Her foregår det på samme måde, for det er jo også vilde dyr. Fødevarerdirektoratet ville også have at disse skulle øremærkes. Hertil måtte vi sige, at så var de nødt til selv at komme over for at fange dem, for det er jo vilde dyr, som vi ikke kan fange og røre ved. Da man ikke kunne forstå dette, måtte vi sige, at de så var nødt til at komme herover for at se på det. Resultatet var selvfølgelig, at de godt kunne se, at det ikke kan lade sig gøre at fange dem, hvorfor man så i stedet ændrede området til at være en dyrehave, for i en sådan skal dyrene nemlig ikke mærkes. Nu går dyrene der bare frit, og så kan vi bare skyde det som vi gerne vil.

Torben Lindegaard fortæller nu om selve ejendommen. Da vi flyttede hertil som forpagtere i 1960, fik vi vores første bolig i forpagterboligen nede ved avlsgården i de første 5 år, idet min kones bedstemor stadig boede her i hovedbygningen. Nu er det så det sidste år, at vi bor her. Til nytår flytter vi tilbage til forpagterboligen, således at vores søn Flemming, vores svigerdatter og deres to børn flytter herop i hovedbygningen. *Så skal de have noget mere plads og det store arbejde, som det er at holde det ved lige*, siger han med et lunt smil.

I 1960 havde vi stadigvæk køer her på gården, hvilket ikke var nogen særlig god forretning. Men så fik vi noget, som hedder leukose, og det bevirkede at alle dyr skulle slås ihjel. Man fik dog tilskud til at slagte dem, og så tænkte vi, at nu har vi chancen for at komme af med dem.

Kobesætningen blev så afskaffet i 1961, og for de penge vi fik ind for det, drænede vi alle de lave jorder, alle engarealerne, og der blev bygget en ny skovfogedbolig.

Dette var faktisk en god investering, for nu kan vi dyrke al vores jord, og det er dét vi lever af. Der er dog senere kommet alt det til med kartoffelavl til fabrik, og der er man nødt til at kunne vande. Vi har nu fået installeret vandingsanlæg på alle marker. Det er jo ikke den fede lollandske jord, så hvis det ikke regner i 14 dage, begynder det at blive lidt halvtørt.

Der var tidligere en forfærdelig masse ansatte her på gården. I dag er der kun Flemming, en forvalter og en enkelt mand mere til at ordne det hele. Til gengæld arbejder de fra tidlig morgen til midnat i de perioder, hvor der er meget at lave. Også lørdag-søndag. Dette er ret anstrengende, og landbruget som sådan er ikke så givtigt, som for 15-20 år siden, men vi prøver at få det til at hænge sammen.

Torben Lindegaard slutter med at sige, at han synes det er fint, der er noget, som netop i dag hedder ”Skovens dag”. Vi glæder os over at der er blevet så stor en interesse for det, og at I interesserer jer for at komme ud at se naturen, skoven og dyrene. I skal vide, at I er altid velkommen til at færdes her omkring, føjer han til.

Dejligt at høre, vil skribenten gerne sige. Det er jo os, der er umådeligt glade for at vi kan færdes i Danmarks dejlige natur, og når vi så oven i købet kan føle os velkomne, bliver det jo ekstra godt.

Som det allersidste var der nu lejlighed til at stille spørgsmål, og som det første blev der spurgt om hvor store arealerne er. Der er 1.400 tdl. i alt, og deraf er der 500 tdl. skov og hede. Heden er ikke fredet, men det har vi gjort selv, for den skal ikke være anderledes end den er nu. Der er altså 900 tdl. med landbrug og hertil kommer der et par hundrede tdl. i forpagtning. Torben Lindegaard nævner igen at ejendommen består af tre dele, Gammel Wiffertsholm, Ny Wiffertsholm og Sønderholt. Wiffertsholm var oprindeligt én stor ejendom da familien Svanholm havde den sidst i 1800-tallet. Men da der var to sønner, og da disse ikke rigtigt kunne finde ud af hvem der skulle overtage stedet, delte de ejendommen i to ved at lave et stort gærde helt oppe fra Solbjerg og hele vejen ned tværs igennem skoven.

Herefter blev Ny Wiffertsholm bygget med et tilliggende på 500 tdl. mens der så var lidt mere tilbage til Gammel Wiffertsholm. Kort tid efter blev dog først den ene, og senere den anden ejendom solgt. Nu er de så samlet igen, men det er stadig væk tre ejendomme.

Der blev også stillet et historisk spørgsmål om ”Det bette røde skrin”, som Helge har fortalt om så mange gange. Det var morsomt at høre historien af ”manden selv”, men det var også en fornøjelse at høre, at den var nøjagtig, som den altid er blevet fortalt. Dette bekræfter jo at der nok skal være noget om snakken.

Med stor tak til Birthe og Torben Lindegaard kunne vi nu fortsætte turen ned gennem avlsgården og hen til den runde vandmølle. Helge fortæller, at det er en helt usædvanlig vandmølle, idet dens lige næppe findes i hele landet. Det er en underfaldsmølle, hvilket vil sige at vandet løber på undersiden af hjulet, i det her tilfælde inde i møllen. Helge har engang spurgt Torben Lindegaard om hvor gammel møllen er, men det havde han ingen anelse om, og det er der vist heller ikke andre som har. Det skulle ikke undre mig om der er noget 1600-tal i den mølle, siger Helge.

Da vi lige er gået gennem avlsgården, nævner Helge også, at det er der godsejer Flemming Lindegaard bor. Og her er det så han vender tilbage til ”den halve”, som han ikke ville fortælle om ude i skoven. Lagde I mærke til den flotte lindeallé, og at den går lige igennem huset, siger han. Oprindeligt var denne fløj bygget som ét langt hus, der skar lindealléen lige midt over. ”Jeg ved ikke, hvorfor man har gjort det. Det er helt ulogisk. Der må have været en kurre på træden på en eller anden måde, så man har villet være sig selv”, mener Torben Lindegaard om dette. Men for igen at kunne få plads til lindealléen, har man senere ”savet” huset igennem, så det nu er delt i to halvdele. Sandelig en lidt usædvanlig historie, må man nok sige.

Vi har nu passeret Ny Wiffertsholm og efter en kort vandring ad markvejen mod nord, hvor man ikke kan undgå at lægge mærke til at der er fældet en hel række store allétræer, stopper Helge ud for at sted, hvor marken er overdækket med plastic for at fremme avlen af gulerødder. Jeg skal lige sige om Wiffertsholm, siger han, at det er et ældgammelt gods, som har været ejet af alle de gamle adelsslægter. Bl.a. af Tønnesen Viffert, som kom ovre fra Torstedlund. Senere har kendte adelsslægter, som Schested, Urne, Seefeld og Juul også haft det. Så vidt jeg husker, var Seefelderne de sidste der havde stedet før Kresten Sørensen Testrup overtog det. Efter Viffert Seefeld arvede en søster Wiffertsholm. Hun omtales som *"en vankundig, fattig, skrøbelig søster ved navn Maren, som aldrig haver Kundskab, Sandhed eller Fornuft til noget godt at forrette eller sig selv at regere"*. Det med det skrøbelige skal nok tages med et gran salt, for da hun døde var hun næsten 100 år gammel.

Helge slutter med at fortælle lidt om Kresten Sørensen Testrups herkomst. Om hvordan han blev skriver i Viborg og om hans sejltid, hvor han blev kaptajn og senere reder. Om hans tid som herredsfoged og hvordan han opkøbte flere gårde, herunder herregårdene Lille Restrup, Lerkenfeldt og altså også Wiffertsholm.

Han var utroligt afholdt af sine folk selvom fæstebønderne i starten var sure over at de skulle plante frugtræer. Tanken var dog, at det var bønderne selv, der skulle have gavn af disse frugtræer, som blev plantet i en sådan mængde, at det sydøstlige Himmerland den dag i dag kaldes for kirsebæregnen. Da det gik op for egnens befolkning hvad det hele gik ud på, blev de meget glade for Testrups fremsynethed, ligesom også vi kan glæde os over disse frugthaver endnu i dag så mange år senere.

Tilslut nævner Helge det store værk, Rinds Herreds Krønike, som Kresten Sørensen Testrup skrev om Vesthimmerlands almue, eller Rinds Herreds knaber, som de også kaldes. Det er aldrig blevet afskrevet og trykt i fuldt omfang, men folk, der skal skrive om Himmerland eller himmerlandske slægter, vender gang på gang tilbage til denne guldgrube om vore forfædres liv og virke. Måtte en ildsjæl engang sætte sig for at få det afskrevet i fuldt omfang og trykt i bogform. Det ville være dejligt, slutter Helge.

Vi fortsætter nu vor vandring mod Brunshøj, der ligger i hedeområdet umiddelbart ved sydsiden af Bælum-skovene. På vejen derop møder vi Flemming Lindegaard, der kommer kørende imod os i sin traktor. Da han kan se, at det er Helge og alle hans undersåtter, stopper han op så vi kan hilse pænt på hinanden. Hyggeligt at få en sludder og høre om hvad arbejdet i det store landbrug drejede sig om lige nu for tiden.

Da vi har oplevet så utroligt meget på denne tur, er det også blevet sen frokost, hvorfor fortroppen allerede har slået sig ned i skovbrynet mens resten går over til den side hvor Brunshøj ligger. Efter en velfortjent pause er der så blot den sidste etape gennem skoven og videre ad markvejen ved Tvoruplodskov tilbage, før vi kan se de forholdsvis få biler, der holder hvor Hedevej slutter. Et enkelt par var dog ikke at se, men måtte hentes tilbage fra skoven, hvor de havde gået deres egne veje.

Som nævnt i starten, var der for første gang nogensinde problemer med parkeringen. En lods ejer var meget vred på os fordi vi uberettiget havde holdt på hans jord. Men sorg blev heldigvis til glæde vendt. Vi fik talt så godt ud om tingene, at vi for eftertiden altid gerne må holde hos ham. Sådan skal det være.

Tur 4.

På trods af at det både var "De vilde blomsters dag", "Mølledag" og "Valdemarsdag", mødte der alligevel 71 personer op på turen til Bramslev Bakker, Hjerritsdal Vandmølle og Frisdal Slot den 15. juni. De havde dog heller ikke på forhånd fået at vide, at Helge havde fri og at det var fmd., der skulle lede turen.

I modsætning til ”regnturen” den 26. september 1993 var vi denne gang begunstiget af det skønneste sommervejr man overhovedet kunne tænke sig, og på en sådan solskinsdag, hvor naturen viser sig fra sin allersmukkeste side, er der altså bare flot ved Danmarks smukkeste fjord. Efter en kort velkomst, gav fmd. udtryk for sin glæde over at kunne vise lidt af området langs Mariager fjord frem. En egn, som hans slægt gennem generationer har haft stor tilknytning til. Umiddelbart øst for Hadsund finder man Havnø gods, hvor forfædrene på mødrende side har været fæstebønder helt tilbage fra 1600-tallet. I Hadsund tilbragtes en rig barndom en stor del af tiden hos bedsteforældrene, brøndborer Chr. Jensen og hustru Agnete Jensen. Den fædrende slægt kom til Rostrup sogn fra Rold i begyndelsen af 1800-tallet. Et godt barndomsminde er turen til Mariager Fjord, hvor man den gang kunne fortsætte udflugten i form af en sejltur med en lille færge fra Stinesminde til Mariager.

Som i ’93 starter vi turen med at gå gennem den lille låge og videre mod vest ad stien øverst oppe i området. En herlig smal sti, der snor sig ud og ind, og op og ned, mellem en vegetation, som for det meste er behersket af alle de mange flotte ener.

Vi stopper dog op ved det markerede udsigtspunkt, hvor man kan nyde synet ud over bakken, fjorden og ind til Hobro, der ligger så smukt i bunden af fjorden. Her skal vi også høre lidt om det område vi færdes i, og den fjord vi ser ud over.

Skrænterne og fjordens sidedale har fra gammel tid været benyttet som overdrev. En driftsform hvor enebærkrat ofte gror frem selvom jordbunden er næringsfattig. Men da de gamle driftsformer på et tidspunkt ændredes i landbruget, fordi det ikke længere var rentabelt at have sine kreaturer gående på græs på sådanne forholdsvis magre arealer, havde det den uønskede virkning, at enerne, som er meget lyskrævende, var ved at blive skygget ihjel af træer og vilde roser. Man satte derfor ind med et omfattende rydningsarbejde, hvorefter området nu igen bliver afgræsset af kreaturer, heste og får som led i den naturpleje, der er nødvendig for at kunne bevare områdets karakter af overdrev.

Som andre østjyske fjorde er Mariager Fjord dannet under sidste istid. Den er opstået som en såkaldt tunneldal, og især her i den inderste del har den meget stejle skrænter, der på sine steder fortsætter dybt ned i fjordbunden. I området mellem Stinesminde og Mariager er fjorden næsten 30 meter dyb, hvilket er nok til at det er her vore ubåde ofte søger ind for at holde dykkerøvelser. Det yderste lange stykke er derimod meget fladt, og denne lange tærskel bevirker at fjorden i varme somre forholdsvis let kommer til at lide af iltsvind, idet havvandet har svært ved at trænge ind, så der kan ske en udskiftning af vandet i den dybe del, ligesom der er en ringe tilstrømning af vand fra åer og vandløb. Det er nok mest Onsild, Willestrup og Kastbjerg å samt Valsgård bæk, der giver noget vand af betydning. Det er kun få år siden at Mariager Fjord døde, men nu er der heldigvis atter masser af liv i fjorden. Så sent som sidste efterår havde et medlem af Rold Skovs Venner inviteret på en fisketur, hvor samtlige deltagere havde mange og store, fede skrubber med hjem.

Turen fortsætter nu ret mod nord op gennem bakkerne til vi næsten er nået op til det højeste punkt. Her stopper vi op for at samle holdet, der er spredt i en meget lang række, men også for at fortælle, at deltagerne skal holde godt øje med DR1 TV på tirsdage og torsdage i juli måned. Rold Skovs Venner har nemlig haft den store ære at deltage i en tv-optagelse i Rebild den 5. juni, hvor Helge skulle fortælle om Tyskerstenen. Da udsendelsesrækken også skal handle om livsstil i form af naturens glæder, ville tv-folkene gerne have nogle mennesker med, som har denne holdning. Helge mente derfor at det kunne være en god idé hvis disse var fra Rold Skovs Venner, men pga. tidsnød kunne vi dog kun nå at indkalde et lille hold. TV-holdet havde forinden besøgt Dannie Druedyld, og efter vores optagelse skulle de køre med den tidligere skovkusk Frode Gustavsen i hestevogn hen til kulbrænderen Frode Jensen for at tale med ham. Vi ved ikke eksakt på hvilken dag ”vores” udsendelse kommer, men det bliver spændende at se, hvordan disse optagelser bliver klippet sammen.

Turen går nu atter mod vest ad en forholdsvis bred græsvej, hvorfra vi via en smal indhegnet sti fortsætter ned til stenten over Valsgård Bæk. Det er et betagende syn at stoppe op ved den klare rislende bæk for at nyde synet af alle de smukke blomster, der netop her på 'De vilde blomsters dag' står i deres fuldeste flor. Engkabbelejer, gøgeurt, iris og engblommer, for bare at nævne nogle af dem.

Vi skal nu følge Valsgård Bæk mod nord indtil vi når frem til Hjerritsdal Vandmølle. Også her er der anlagt en smal sti til glæde for både køer, heste, får og - mennesker. Man bemærker her de mange sidedale og mellemliggende bakker. Disse bakker er egentlig falske, idet både hoveddalen og sidedalene er såkaldte erosionskløfter, der er opstået ved at regn- og smeltvand har ført jordmaterialet bort. Dette skete især lige efter istiden, hvor der ikke var nogen form for vegetation til at holde på jorden. Valsgård Bæk har dog fortsat erosionsprocessen i mindre omfang og har efterhånden skåret sig helt ned til grundvandet.

Da vi alle er nået frem til vandmøllen standser vi igen op for at høre lidt om møllen og dennes historie. Hjerritsdal Vandmøllens historie rækker langt tilbage, idet der findes skriftlige kilder om den, der rækker mere end 500 år tilbage. Den nuværende møllebygning er dog først opført efter en brand i 1829, og beboelsesfløjen er tilføjet endnu senere. En overgang var møllen stærkt forfalden, mens den er nu blevet fredet og sat flot istand, således at den atter er fuldt funktionsdygtig.

Når man taler om møller her i Danmark, handler det langt op i årene mest om vandmøller. I store træk fandtes der tre typer med henholdsvis underfalds- overfalds- og brysthjul. Det mest enkle er underfaldshjulet, hvor man blot lader vandet strømme ind på undersiden af hjulet. Dette kræver ingen, eller blot en smule opdæmning af et vandløb. Vi har lige set et eksempel på dette i form af 'Den runde vandmølle' da vi var ude på Wiffertsholm.

Her i Hjerritsdal er vandhjulet et overfaldshjul, som er placeret inde i møllen. Et sådant hjul har en omtrent dobbelt så god virkningsgrad som underfaldshjulet, idet man ved at lede vandet ind oven på hjulet tillige kan udnytte vandets vægt til at drive dette rundt. Til gengæld kræver det en både højere og kraftigere dæmning for at stemme vandet op i mølledammen. En mellemting var det såkaldte brysthjul, hvor man ledte vandet ind midt på hjulet og derfra videre i en nøje tilpasset rende, som fulgte skovlsystemet rundt. I dag findes der ikke mere en sådan mølle her i Nordjylland, hvorimod vandmøllen på Hjerl Hede netop har et brysthjul. Efter et kig ind i møllen fortsætter vi turen hen forbi mølledammen, hvorpå vi kort efter denne igen drejer mod nord op mod Frisdal Slot. Det første stykke forløber ad en markvej, men snart efter går ruten via en stenkiste videre op mod højdedraget på østsiden af bækken. Vi ved, at der findes en mindsten for Frisdal Slot, men på turen derop var der ikke een på hele holdet, der kunne få øje på den. Det er heller ikke let mere at finde synlige spor af selve slottet, men det lever dog stadig i form af et gammelt sagn.

Frisdal skal være bygget som et mægtigt kloster, hvoraf der nu kun er nogle få murbrokker tilbage. Måske blev det som så mange andre slotte og herregårde nedbrændt under grevefejden i 1534. Danmarks sidste borgerkrig hvor kongen og adelen kæmpede mod bønder og borgere, men også en krig mellem to trosretninger, den lutherske og den katolske. Kongen, Chr. 3, vandt krigen og den protestantiske tro blev indført i 1536.

Sagnet, der knytter sig til Frisdal, handler om herremanden Mogens Fris, hans ene søn og tre døtre. Denne søn var allerede som barn blevet bortført af en røverbande ovre fra skovene ved Mariager på den anden side af fjorden, og blev derfor også selv opdraget som røver.

Som voksen drog han selv mange år senere på røvertogt og overfaldt tre unge piger i Kirkedalen mellem Frisdal Slot og Bramslev Bakker. Pigerne, der var på vej til kirke, satte sig selvfølgelig til modværge, men alle tre blev dræbt. Da røveren samlede sit bytte i form af smykker sammen, opdagede han et brændemærke på den ene piges skulder, der var identisk med det brændemærke han selv havde. Han var således uforvarende kommet til at dræbe sine tre søstre.

Sagnet siger også, at herremanden Mogens Fris derefter lod Valsgård kirke bygge til minde om sine døtre, og at der på mordstedet udsprang tre kilder. Disse skal stadig kunne ses ovre i Kirkedalen umiddelbart vest for Bramslevgård.

Efter denne historie er turen planlagt sådan, at vi skal følge Valsgård Bæk et langt stykke vej tilbage, indtil vi vil nå frem til en pragtfuld plads, der er udset til ”frokoststue”.

Som nævnt, mangler vi dog stadig at finde mindestenen for Frisdal Slot. Men måske fordi vi nu går i modsat retning får Lennart Greig pludselig øje på den, selvom den næsten er skjult i et tæt buskads. Indskriften på stenen lyder: ”*Frisdal Slot. Fandtes 100 M. N. V. Rejst 1946.*” Det *ville* da også have været træls at skulle komme hjem og indrømme, at vi ikke havde kunnet finde den.

Med passende stop for at samle holdet, går det nu ad den stejle bakke ned til bækken, over stenkisten, forbi vandmøllen og et godt stykke vej langs bækken i et langt stræk. Nogle få af deltagerne begynder at ”pive” over at de er trætte og sultne, men der er ingen nåde fra turleders side. Vi *skal* nå frem til den udsete plads for at holde frokost. Her sidder der nemlig tre af vore kvintimmer og venter på os, og mon ikke også hele holdet vil indrømme, at denne plads næsten kan betragtes som ”et paradys på jord”, så skønt som det var at være her i et herligt solskinsvejr, og med udsigt ned over bækdalen og et glimt af fjorden i det fjerne.

Som sidste del af denne herlige tur, skal vi ned til bredden af fjorden for at følge denne tilbage til vort udgangspunkt. Vi kan vælge at gå derved af to forskellige veje på henholdsvis øst- og vestsiden af bækken. Men da vi finder, at den østligste vej er den smukkeste, går vi atter over stenten, hvorpå vi kort efter svinger til højre, for at fortsætte ned til stranden langs foden af bakken i selskab med en stor flok sortbrogede kvier.

Her tager vi det sidste stop for at betragte den ændrede natur. Dette forland er aflejret siden stenalderen, hvor vandet stod 4-5 meter højere end i dag og derfor nåede langt op i bækdalen, hvilket også har bevirket at erosionskløften nu er meget bred her ude ved fjorden.

Vi følger nu stranden mod øst til vi når ind under Bramslev Bakker. Der ser godt nok ud til at være højt op til toppen, så højt, at et kendt bestyrelsesmedlem overvejer at ville betale et andet for at hente sin bil og fragte hende derop. Omtrent 50 meter er der op, eller faktisk den samme højde som at skulle bestige Aalborgtårnet. Vi er dog alle barske vandrere fra Rold Skov, og da vi endelig nåede toppen kunne vi i sandhed sige hinanden tak for en rigtig god tur.

At det så blev regn på turen hjem, var jo kun en understregning af hvor heldige vi havde været med vejret på denne herlige tur til Danmarks smukkeste fjord.

Tur 5.

Vi indledte efterårssæsonen med at tage på tur i Hellum Skov med udgangspunkt fra Thorup Kirke. Vejret var ualmindeligt skønt på denne dag, men vi havde også fået pastor Thorsten Bjerg Christensens ”velsignelse” med ønsket om en god tur, idet vi, ihukommende graverens forskrækkelse for ca. 3 ½ år siden, havde adviseret om at vi også denne gang havde mødested ved kirken.

Helge indledte turen med at gå ind på kirkegården, hvor bl.a. skovriderslægten Lorenzen er begravet. Her fortæller han om tiden da kongens skatmester, Heinrich Carl Schimmelmann i 1762 kom til Danmark, og fra 1768 begyndte at købe jord op i Himmerland. *Er det korrekt?* Spørger Helge fmd. – *Jo*, siger denne, men ændrer det dog til at sige: *64, tror jeg nok, men det var tæt på!* En ordveksling, der gav stor moro i selskabet.

Denne jord var dog ikke af en beskaffenhed, der var egnet til agerbrug, hvorfor man gik over til at lave skovbrug i stedet for, hvilket gik forrygende godt.

Man havde en række skovridere, von Cossel, Kesler, Lorenzen, m.fl. her på lensgrevskabet Lindenborg. Disse blev alle sammen begravet i det sydøstre hjørne af kirkegården ved Thorup Kirke.

Tænk jer, siger Helge. Trods kraftige advarsler om ikke at gøre det, har man nedlagt alle disse gravsteder, som i høj grad var en del af egnens historie. Nogle af mindstenene er dog heldigvis bevaret på den måde, at de nu er placeret ud over en kuperet græsplæne. Mellem disse er der også en over Poul Lorensens datter og svigersøn, men det skal jeg fortælle jer om senere, siger Helge og fortsætter:

Poul Lorensens gravsten er *lidt* besynderlig, idet der står skrevet: *"Poul Lorenzen, Skovrider – Skovdirektør, 1886 – 1981. Minna Marie Madelund, 1887 – 1973."* Det besynderlige er, at ægtefællerne har hver deres eget efternavn. Dette var ikke så almindeligt på deres tid, men Minna Madelund ville under ingen omstændigheder hedde Lorenzen. Det var helt usædvanligt at en kvinde var så stærk i troen og så rank i ryggraden, at hun turde stå mod skovdirektøren og sige: Jeg hedder Madelund og det bliver jeg altså ved med at gøre.

Jeg har kendt Poul Lorenzen, siger Helge. Han kom tilbage til Rold Skov da han var højt oppe i halvfemserne og fik bolig hos sin datter og svigersøn ude på Teglgårdsmølle, der ligger lige ved foden af Bjergeskov.

Efter omtrent 40 års fravær fra Rold Skov som skovdirektør, og senere skovrider på Lindet Statsskovdistrikt, tog han en dag ud til skovrider Preben Møller, for at spørge, om denne ikke ville køre ham ud til afdeling 142. Preben Møller undrede sig over hvorfor han ville det, idet afdeling 142 bare er en ganske almindelig bøgeskov. Men selvfølgelig ville Preben Møller køre derud med den gamle skovdirektør, og da de kom derud, stod den gamle mand straks ud af bilen og kikkede sig nøje omkring, mens der løb en tåre ned af kinden på ham.

Den gamle skovrider sagde lidt efter til Preben Møller: *"Ja, De må undskylde skovrider at jeg fælder en tåre. Men vi siger jo inden for skovbruget, at en forstmand aldrig nogensinde ser resultatet af sine gerninger. Men jeg er så gammel, at det gør jeg. Det allerførste jeg gjorde, da jeg kom til Rold Skov som statsskovrider, var at tilplante dette stykke med bøg, og i dag er det jo blevet en rigtig skov"*. En rørende historie. Man kan kun glæde sig over, at en gammel mand fik lov at få denne oplevelse med.

Fra kirkegården fortsætter turen nu et stykke vej ud over Hellum Hede mod syd til vi når skoven lige ved foden af den 58 meter høje Mildal Bakke. Her passerer vi også Mildalshus, og begge navne kommer naturligvis af at området tidligere har været benyttet til miledrift. Det var selvsagt lettere at rulle træet ned af bakken end omvendt.

Efter endnu et kort stykke vej passerer vi også Kjålbakkerne, før vi endelig når frem til den vestlige ende af Langmosen. Til vores store glæde, havde skovens folk her placeret en "ny" stor stamme som bæk, idet den gamle næsten var rådnet væk.

Som så ofte før, tager vi her et kort stop for at kunne nyde udsigten ud over den smukke mose. Også Helge nyder det smukke syn. I dag ser man kun et par enkelte enebærbuske ude på den helt plane moseflade, men ingen træer. Tidligere var det anderledes, siger han, men i kraft af et såkaldt naturgenopretningsprojekt, har man nu fået fjernet al den selvsåede og uønskede plantevækst. Derimod vil det være synd og skam at fjerne de høje graner ude ved siderne, slutter Helge af. Så længe disse må få lov at stå, indkranser de jo Langmosen *så* flot, siger han.

Lidt længere fremme på ruten passerer vi det område, der kaldes Blæren. Vi befinder os i Lindenberg-skovene, siger Helge. Den del af Rold Skov, som meget sent blev skov. Grev Schimmelmann overtog området i slutningen af 1700-tallet, hvor det da blev lagt ud til landbrugsjord. Det viste sig dog, at jorden ikke var særlig egnet til landbrug, hvorfor man i stedet plantede grantræer. Det var ikke så dårlig en idé, for granerne vokser utroligt godt her. Det er noget af det bedste i Rold Skov overhovedet.

Men der var dog det irritationsmoment i det hele, at der inde i skovområdet lå nogle hede-områder, som tilhørte nogle af bønderne i Hellum. Det gør der stadigvæk. Noget af jorden *er* blevet købt op, men det er ikke alle af de hårdnakkede himmerlandske bønder, som vil sælge deres jord til greven.

Området Blæren er nogle steder et meget kønt område, bevokset med bøge næsten som i en troldekov. Men det er jo naturligvis irriterende for Lindensborg at fodre deres kron- og råvildt når disse så bare kan skydes af folk fra Hellum, når de løber ind i Blæren. Dyrene altså. Helge vender nu tilbage til at omtale Erik Sanders' gravsted inde på Thorup kirkegård. Som sagt boede familien på Teglgårdsmølle ved foden af Bjergeskov. Manden i huset gik med monokel og kaldte sig "Jægermester", skønt en sådan titel ikke findes i Danmark. En titel, som tillige stod på hans visitkort. Og selv om manden levede af at være blondesælger ved at rejse rundt til stormagasiner, flagfabrikker og lign. om vinteren, var visitkortet endda forsynet med våbenskjold og det hele.

Blondesælgeren, Erik Wedel-Sanders, og Helge havde engang en disput, fordi førstnævnte i flere læserbreve havde skrevet meget dårligt om spillemændene i Rebild. Som følge af at Helge, som da var formand for turistforeningen, syntes at det var ukorrekt at skrive dårligt om sin egen egn, så denne sig derfor nødsaget til at imødegå blondesælgeren ved også at skrive et læserbrev. Det skulle han dog aldrig have gjort, for fra da af var det ikke længere spillemændene, det gik ud over, men Helge.

Udad til holdt de to mænd dog på formerne og lod som ingenting, og når Helge kom på besøg for at tale med den gamle skovrider, åbnede fru Sanders døren og bød ham venligt indenfor. Sanders selv blev siddende inde ved skrivebordet. Først når Helge trådte ind, rejste Sanders sig op, tog monoklen på og sagde højtideligt, ja næsten teatralsk:

"Hvad skuer mit øje? Er det ikke selveste Hr. Qvistorff? Hvilken ære kan jeg gøre den herre? Hr. Qvistorff, sid ned." Sanders sagde så til sin kone: *"Anne, vil du være venlig at sørge for at vor gæst får noget at drikke. Jeg ved det, jeg ved det. - Anne, Hr. Qvistorff skal ha' Armagnac. Den fine flaske."*

Så røg monoklen og Anne gik over og hentede en flaske i barskabet. Det var meget fornemt, for flasken havde en håndskrevet etikette, hvorpå skriften næsten var kalligraferet, ligesom den også var nummereret. Det var virkelig en stor fornøjelse, for det var noget, der smagte, men jeg vil nok sige, at efterhånden smagte den ikke så godt længere. Den fik efterhånden en umiskendelig smag af Larsen Cognac. Så den blev nok spædet lidt op indimellem.

Nu ligger Sanders inde på Thorup kirkegård. Æret være hans minde, slutter Helge af.

Vi fortsætter nu turen mod øst til vi når frem til Langsiggårdvej. Her drejer vi atter mod syd i retning af Thorup Hedegaard. Vi kommer således forbi Grevens Plantage, der før novemberstormen i 1981 var den flotteste bevoksning af gran i hele Rold Skov. Stormen lagde dette prægtige stykke skov totalt ned, men der blev dog efterfølgende plantet nye grantræer, som allerede er godt på vej op.

Et kort stykke vej syd for Thorup Hedegaard får fmd. lov at fortælle den flotte historie om Johan Heinrich Qvistorff, som i 1774 kom til Danmark for at omdanne Thorup Hede til landbrugsjord. Jord, som dog viste sig at være bedre egnet til skovbrug, hvilket vi jo ved selvsyn kan se, blev resultatet efter den omlagte driftsform. Det flotte ved historien er, at gamle Johan Heinrich ikke er nogen ringere end Rold Skovs forfatters tiptipoldefar. Københavnerdrengen, der kom her til Rold Skov, og så skulle det på et senere tidspunkt vise sig, at det lige nøjagtigt var her det hele startede. Det er da flot.

Sikkert i relation til ordvekslingen inde på Thorup Kirkegård, og med "Rold Skov - Danmarks største" som støttepædagog, kan Helge dog ikke lade være med at prøve at tage fmd. på årtallene. Den går ikke, selvom der godt nok er meget at holde styr på.

Vi befinder os på den offentlige grusvej fra Siem til Astrup, hvorfor vi ved den allerførste vestgående skovvej stopper op på en dejlig solbeskinnet plads, således at vore 62 efterhånden sultne deltagere kan få lejlighed til at nyde deres frokost.

Da vi fortsætter turen er det ligesom at der ikke er helt overensstemmelse mellem kort og terræn. Men da det som altid er terrænet, der passer, vælger derfor blot at følge den retning,

som naturen fortæller os er mod nord. Og selvfølgelig rammer vi da også lige ud i det åbne land, hvorfra vi kan se tårnet på Thorup Kirke.

Her var det at en deltager kom med dagens bemærkning: ”*Det er utroligt, hvad man får for 20 kroner.*” Det var nok ment som gas, men vi vælger at tage det som en flot cadeau.

Tur 6.

Søndag den 12. oktober blev en dag ud over det sædvanlige, idet vi skulle på tur i Tingskoven og til Husby Hole med historikeren Bjarne Geil fra Løgstør.

Vi mødes på p-pladsen ved krydset mellem Thistedvejen og Aggersundvejen midt i Tingskoven, og efter velkomst *til-* og introduktion *af* Bjarne, indleder denne turen med at gå mod nordvest i den nordlige del af skoven. Men snart efter stopper han på et sted, hvor der findes nogle markante indlandsklitter.

Her fortæller Bjarne om Enrico Dalgas, der på et tidspunkt havde indlogeret sig på Aalegaard oppe i nærheden af Fjerritslev. Han havde set, hvor frygteligt disse arealer da var plaget af sandflugt, og at de derfor burde plantes til. I 1868 blev der så dannet et interessentselskab ved navn Andebjerg Plantage. Man begyndte nu at plante i stor stil, og senere købte man endnu flere arealer til. Disse tilhørte den lille gård, Tinggaard, som altså har ligget et sted herinde i skoven. Denne gård var ejet af en flittig og dynamisk mand, som dog blot havde én hest og én stud.

Der var nu blevet dannet to interessentselskaber, det nye hed Tinggaard Plantage, og begge disse hyrede denne mand til at pløje arealerne, således at man kunne plante den nye skov. Det var dog nogle utroligt magre jorder, og træerne groede faktisk ikke særligt godt.

Under 1. verdenskrig kunne man så konstatere, at man ikke havde tjent en eneste krone, det var ren og skær tilsætning. Men der viste sig dog en køber til hele arealet. Endda en kongelig køber, nemlig prins Valdemar, der var bror til Chr. 10. Prins Valdemar boede i København, men han havde en søn, som hed Erik. Denne var dog noget vidtløftig og var ikke interesseret i plantagedrift, men derimod i jagt. Så han gik på jagt i stedet, og samtidigt spekulerede han i aktier og andre værdipapirer. Det gik derfor helt galt for ham i tyverne, idet han gik med ned med Landmandsbanken, da denne krakkede i 1924. Han måtte derfor afhænde hele plantagen til familien Jørgensen.

Einar Jørgensen havde efter et utroligt dramatisk liv i Sibirien overlevet den russiske revolution og var vendt tilbage til Danmark. Han købte både Aalegaard og plantagerne her, og forsøgte at drive dem på en fornuftig måde. Det var familien Jørgensen, der drev disse plantager indtil de blev overtaget af Nørlundfonden. En af familien Jørgensens efterkommere er den 83 årige Einar Laumann Jørgensen, som er utroligt vital og åndsfrisk, og som stadig går rundt her i skoven for at forsøge at finde mystiske ting og sager. (*Laumann Jørgensen var født i Vladivostok i 1920. Han var senest statsskovrider ved Københavns skovdistrikt. red.*)

Når vi kommer rundt, vil vi se nogle spadestik på de steder jeg vil vise jer, siger Bjarne. Jeg ved det ikke, men jeg har på fornemmelsen, at det er Laumann Jørgensen og hans hjælpere, der går rundt og sætter spaden i jorden. Et par steder er det helt sikkert, at der her i sommer har været nogen ude i skoven med redskaber.

Vi vandrer nu videre og snart efter kommer vi til det sted i skoven hvor indlandsklitterne er allerhøjest. Hvis man ser sig godt omkring, kan man sagtens se, at det virkelig har blæst med sand her i området. Stedet har virkelig været et indlandsklitområde. Man skal forestille sig det uden træer, det har føget og det har været et meget ubehageligt sted at være, siger Bjarne og vender tilbage til at fortælle om manden med studen og hesten.

Denne havde som sagt Tinggaarden og det fortælles, at han for en ussel hyre gik år efter år og forberedte jorden ved at pløje den ved hjælp af sine to dyr. Gårdmændene her på engen syntes

at han dog burde hædres for dette, hvilket Andebjerg Plantage da også gjorde ved at få udfærdiget en sølvplade, som blev sat på ploven da han ikke mere kunne pløje pga. alder.

Ploven stod hjemme på hans gård, hvilket han var meget stolt af, men da han døde ville arvingerne ikke have en sådan gammel og rusten plov. De pillede blot sølvpladen af og lod en produktionshandler få ploven. Efter sigende skal sølvpladen dog stadigvæk befinde sig på stedet her på egnen, men om ploven stadig eksisterer, ved jeg ikke, slutter Bjarne.

Der er nok nogle, som vil spørge om hvor stor skoven er, fortsætter han. Hvis man måler den på et kort, er den ca. 3½ km. på hver led, herunder medregnet nogle hedearealer nede mod syd. Dette skulle give et areal på omkring 1000 ha. Lige nu befinder vi os ca. 400 meter nord for hovedvejen. Vi vil fortsætte endnu et stykke vej mod vest, og vil så dreje skarpt til venstre og dermed komme til at gå ret mod syd til Søhøje, der ligger på den anden side af hovedlandevejen.

Vores valgte rute gør, at vi først når frem til området, der kaldes Søhøje 2. Det mystiske her på stedet er en stendynge, der er placeret nede i bunden af en lavning. Jeg vil ikke påtage mig at udlægge hvad meningen er med den, siger Bjarne, men det har noget med astronomi og religion at gøre. Dette har stået på i flere år. Hvem der gør det, ved jeg ikke. Men det skulle være nogle grupper, som på en eller anden måde har noget med oldtidens religion at gøre. Men ingen ved det nøjagtigt. Historikerne og arkæologerne er utroligt tavse om det. Jeg har prøvet at slå op i de allernyeste bøger, der er udgivet om Danmarks oldtid. De nævner ikke Søhøje og det jeg viser jer her med et eneste ord.

Stedet her blev fundet i 1960, og Nationalmuseet har været her og foretaget nogle opmålinger, men man har ikke nogen særlige kommentarer til disse. En arkæolog ved navn Helmuth Andersen har skrevet denne lakoniske sætning: "*Det ser ud til at være en ukendt begravelsesform*". Men der er nogen, der har en anden mening, og det vil vi se oppe på Søhøje 1, slutter Bjarne.

Søhøje 1 ligger lige i nærheden, og heroppe siger Bjarne, at dette virkelig er et mystisk sted, mens han samtidigt beder folk om at lægge mærke til både den store gravhøj og dens nære omgivelser med en kreds af store sten, som næsten er helt nøjagtig cirkelrund.

For at anskueliggøre hvad han vil fortælle, har Bjarne nu sat nogle markeringspæle i jorden. En ved en såkaldt hælsten, en midt i cirklen og en ved en flad sten i selve rundkredsen. I gamle dage, da der ingen skov var, kunne man ved at følge denne sigtelinie se solen stå op den 1. Maj. Eller med andre ord, på Valborgsdag. Man brænder stadig blus på Valborgsaften nogle steder Danmark, hvilket er en gammel hedensk tradition, som måske stammer tilbage fra jernalderen og keltertiden.

Ifølge Laumann Jørgensen har det altså med noget helligt at gøre. Om han har ret, ved man ikke. Nogle historikere ryster på hovedet og siger, at Laumann Jørgensen er en galning, mens denne omvendt mener, at de må være dumme, når de ikke kan forstå hans teorier.

Laumann Jørgensen har slået sig sammen med nogle astronomer, med hvilke han har udviklet en ny form for historie, som kaldes astroarkæologi. Men historikerne ryster på hovedet af det, og som jeg nævnte nede ved Søhøje 2, er astroarkæologi ikke nævnt med et eneste ord i de nyeste historiske værker.

Stedet kan muligvis også have noget at gøre med, at det er en kalender, som oldtidsbønderne havde for at kunne føre regnskab med årets gang, fortsætter Bjarne.

Det at føre regnskab og opbygge en kalender, er noget af det mest udviklede, som jeg nogensinde har haft med at gøre i mine historiestudier. Man regner helt ned til 5-6 decimaler, fordi vores år er bundpræcist. Det er 365 dage, 5 timer, 48 minutter og 46 sekunder.

Derved får man utroligt mange forskydninger, så det er svært at holde øje med tiden. Da man nåede til året 1700, var man 11 dage forkert på den. Man blev så enige om at lave en reform, men det var ikke alle de europæiske lande, der gik med, f.eks. Sverige. Det har voldt mange historikere store problemer hvornår en begivenhed egentlig fandt sted, når man anvendte

forskellige datoer i flere af de europæiske lande. Bjarne nævner også ”Bauers Calender”, der rækker fra år 601 til år 2200, som et eksempel på hvor utroligt svært det kan være, at holde styr på tiden.

Et af principperne man muligvis har brugt her på stedet, er at man har brugt måneåret som inddeling. Man har således delt året ind i 13 måneder, og man har sandsynligvis også haft anbragt 7 håndstore sten mellem de store, og ved at flytte en om dagen til den næste, havde man så rede på hvornår der var gået en uge. Man startede ved forårsjævndøgn, hvor nat og dag er lige lange, og kunne derefter holde øje med hvornår det var midsommer, efterårsjævndøgn og midvinter, samt hvornår det var tid for at så og høste osv.

Dette er en af teorierne, men om den passer ved jeg ikke, siger Bjarne. Laumann Jørgensen har nogle andre teorier, der går ud på at ved at sigte i forskellige retninger, rammer man nogle markante punkter i det omkringliggende landskab. F.eks. er der en meget markant bakke ude ved fjorden ved navn Alsbjerg. En anden sigtelinie vil ramme en stor gravhøj ved navn Blushøj.

Heller ikke om dette er rigtigt, ved jeg, det er igen nogle teorier. Men jeg synes at I selv skal tage en lille vandring rundt mellem stenene og en tur op på gravhøjen inden vi går videre, slutter Bjarne. Sandelig også et spændende område, fuld af historiens vingesus at færdes i, men inden vi bliver sluppet løs fortæller han en munter historie fra en anden tur på denne egn. For et par år siden blev han ringet op af et menighedsråd ovre fra Djursland, om han ville lave en tur her i Han Herred, og det ville han gerne. En af Bjarnes veninder, som sad i dette menighedsråd, ringede flere gange og sagde, at præsten var så nervøs for hvad det var for en fyr de havde hyret til denne tur. Om han kunne gøre det godt. Men da vi så stod her, sagde præsten: ”Ja, her føler jeg Guds nærhed”. Og det var jo store ord.

Vi kom så senere over til Tømmerby Kirke, hvor der står en stor fallos på kirkegården. Her var det så at et af medlemmerne af menighedsrådet gik hen og rørte ved denne fallossten og sagde: ”Hvad så præst, føler du **nu** Guds nærhed”.

På vores videre færd passerer vi den nu udtørrede Hendriksø. Man kan godt fornemme at man ligesom bevæger sig ned på et ret fladt terræn inden det atter går op mod det måske allerflotteste sted i Tingskoven, Andebjerg.

Også her er der anlagt en rundkreds af sten ved foden af en stor gravhøj. Stedet minder i høj grad om Søhøje 1, og jeg kan ikke komme med en bedre forklaring, end den jeg gav ovre ved Søhøje, siger Bjarne. Måske er det en kalender, måske et helligt vi, eller måske, som Helmuth Andersen skrev, en ukendt begravelsesform. Og endelig, ifølge Laumann Jørgensen, rammer nogle af sigtelinierne også her ud til nogle interessante punkter.

Det var egentlig *lidt* ejendommeligt at høre Bjarne udlægge alle disse forskellige teorier, om hvad formålet med stedet egentlig har været. Bjarne har aldrig selv besøgt det historiske sted, Stonehenge i England, men teorierne svarer fuldstændigt til det, man fortæller derovre. Ud over at Stonehenge blot er så meget større, svarer tingene nøje til hinanden. Heller ikke her ved man nøjagtigt hvad stedet har været anvendt til. Om det så er flere forskellige former for gravhøje, findes de rundt omkring Stonehenge i stort tal, og mange af disse er endda danske, blev der fortalt. Sært som tingene hænger sammen. (red.)

Men tilbage til Andebjerg. Stedet her har dog også et andet historisk perspektiv, idet det sikkert i visse perioder har været det gamle tingsted, hvor folk kunne komme og få afgjort deres trætter. Der har sikkert også været et galgested. Man havde ikke fængsler i helt gamle dage, og når man havde taget f.eks. en fåretyv, skulle de mænd, som havde dømt ham, selv sørge for at få ham henrettet. Man hentede ikke skarpretteren inde fra Aalborg. Han skulle have alt for mange penge.

En forklaring på hvorfor det gamle tingsted har været lige her, er den nærliggende Hendriksø. Her har man kunnet vande sine heste, og vi vil senere komme forbi en brønd, som har givet

vand til menneskene. Dette sted *har* altså i perioder været et gammelt tingsted, som dermed også kom til at lægge navn til skoven. Vær's go' og spis, slutter Bjarne.

Det gør vi så, og et smukkere sted ville også have været særdeles vanskeligt at kunne finde for turens 74 deltagere, der tillige var begunstiget af det flotteste efterårsvejr.

Da turen fortsætter, er der ganske rigtigt ikke ret langt hen til den omtalte brønd. Den er selv sagt meget gammel, og var da også på et tidspunkt styrtet sammen. Men efter at Laumann Jørgensen havde fundet den, blev den omkring 1960 restaureret meget flot. Den er stensat og ret dyb, og minder i grunden meget om den flotte iskælder ude ved Torstedlund.

Vi befinder os nu nede i den del af Tingskoven, der kaldes Andebjerg Plantage. På et tidspunkt går vi over Aggersundvejen og fortsætter vores rundtur ovre i den østlige del af denne til vi atter når ud til samme landevej kort før det store kryds, hvor vi holder parkeret.

Som det stod i indbydelsen, skal vi slutte turen af med at køre de få kilometer til Husby Hole for at se den flotte mindesten, der er sat til minde om de vendsysselske bønders kamp mod Christoffer af Bayern i 1441. Og man må sige. Det var et flot syn, at se Rold Skovs Venner køre ad Thisted landevej i samlet flok mod vest, og fra landevejen videre gennem Skræm til dette minderige sted.

Da vi alle er nået frem, indleder Bjarne med at sige: Hvis man læser lokalhistorie her fra egnen, så får man utroligt meget at vide om Husby Hole og en bakke, som ligger lige præcis en kilometer længere mod syd, som heder Sct. Jørgensbjerg. Det fortælles her, at der har fundet en masse begivenheder sted. Der findes en masse beretninger om disse, men slår man op i den nyere historie, står der næsten ordret hvad jeg siger nu: *"Man ved ikke ret meget om det bondeoprør, som fandt sted her"*.

Det er dog helt sikkert, at der i 1438, 39 og 40 fandt flere forskellige bondeoprør sted ovre på Sjælland, og at der i 1441 begynder der et bondeoprør her i Jylland. Det starter med sikkerhed oppe i Vendsyssel og breder sig herved. De får folk fra både Han Herred, Thy og Mors med til at plyndre herregård efter herregård. Lederen af dette bondeoprør hedder Tagesen Reventlow. Denne var selv herremand, men hvorfor i alverden han var på bøndernes side, ved man ikke.

Man for tæller også rask væk, at det var et oprør mod adelsmændene og de urimelige skatter. Men fakta var faktisk, at skatterne var styrtdykket i denne periode. Årsagen var, at der havde været den sorte pest – den sorte død, hvorfor der var mangel på bønder. Det betød, at når herremændene skulle have nogle bønder til at dyrke deres jord, så kunne bonden til gengæld sige, at så ville han ikke betale så meget i afgift. Man kan altså ikke rigtigt finde begrundelsen for hvorfor bønderne lavede dette oprør.

Danmark var på dette tidspunkt et land, der rent politisk næsten var på randen af revolution. Man havde i mange år haft Margrethe, som vi jo kalder Margrethe 1. fordi hun var dronning. Men hun har aldrig været dronning. Det er en opfindelse, som vi har gjort. Hun var "bare" administrator for sin søsters søn, Erik, som hun også opdrog. Den senere Erik af Pommeren. En rigtig skidt karl, der endte sine dage som sørøver.

Overklassen gjorde da også oprør mod ham. De ville have en ny konge, ham, som hed Christoffer af Bayern. Ind i denne konflikt med overklassen kommer så lige pludseligt dette bondeoprør, og man har ikke rigtig nogen begrundelse hvorfor det finder sted.

Efter et stort plyndringstogt mod bl.a. Aagaard inde ved Fjerritslev, hvor de havde jaget ejeren, en Gyldenstjerne, væk, så han måtte flygte *"med kun en stav i hånd"*, som der står, drog de videre ned gennem Sallings land. Nogle kilder siger endda, at de var helt nede på Skjern-egnen, hvilket nu nok er usikkert.

Borgene var på det tidspunkt ikke så stærkt befæstet, og derfor forholdsvis lette for bønderne at erobre, fordi Margrethe havde forbudt alle befæstninger som et led i hendes politik. Hun ville ikke have alle disse småkonger, der sad rundt omkring i alle egne og tyranniserede både bønderne og statsmagten.

Der kommer så en hær, som nok var betalt af Christoffer af Bayern, og trænger bønderne her op. Og hvis man skal tro så nogenlunde, hvad overleveringen fortæller, lavede disse bønder en vognborg oppe på Sct. Jørgensbjerg. Noget man havde lært fra bondekampene nede i det sydlige Tyskland. En sådan vognborg er næsten uindtagelig for at angribende rytteri, idet det selvsagt bliver stoppet af vognene, hvorimod forsvarerne kan skyde eller hugge på rytterne hvis de kommer for tæt på.

Sådan lyder beretningen, og nu skal I prøve at bruge jeres fantasi. Bønderne var altså oppe på Sct. Jørgensbjerg, men laver et udfald og trænger sig herover til Husby Hole. Der findes her to store hulveje, som bønderne havde dækket af med bjælker og derpå lagt grene og jord hen over dem. Da rytteriet så kom galoperende, styrtede de lige ned i dybet, hvorpå det var let for bønderne at komme farende og hugge både heste og mænd ihjel. En massakre uden lige. Det er en fantastisk beretning, men måske er det løgn. Vi ved det ikke, siger Bjarne.

Christoffer af Bayern vendte dog tilbage med nye tropper. Men da disse koster en afsindig masse penge, udtænkte han i første omgang en anden idé. Han lod hver enkelt herremand gå så tæt hen til vognborgen oppe på Sct. Jørgensbjerg, som han kunne komme. Denne råbte så til sine egne bønder: ”Niels, Niels, tænk på Marie derhjemme. Hun går med syv børn og hun venter den ottende. Du vil da ikke slås ihjel her på Sct. Jørgensbjerg?”. ”Nej, siger Niels, der var fra Mors, A tar` hjem til Marie.” Der går så en herremand fra Thy frem og råber mod sine bønder: ”Rasmus, Rasmus, du skal da hjem. Tænk på din bette søn derhjemme, skal han miste sin far heroppe på Sct. Jørgensbjerg?” ”Nej, A tar` hjem”.

Så tog alle Morsingboerne og alle Thyboerne hjem, lokket af disse råb fra deres herremænd, så der herefter kun var Tagesen med alle sine Vendelboere tilbage. De *ville* ikke fly!

Rytteriet startede nu en storm mod vognborgen og huggede de tilbageblevne bønder ned. Om Tagesen Reventlow blev taget til fange, ved man ikke, men han dør. Der er nogen der mener, at han *blev* taget med livet i behold, hvorefter han blev slæbt til Aalborg. Her blev han pint og plaget og senere halshugget, hvorefter kroppen blev sat på hjul og stejle.

Der er dem, som hævder, at alle disse døde bønder blev kulet ned i en stor fællesgrav oppe på Sct. Jørgensbjerg. Der er beretninger fra egnen tilbage fra 1800-tallet, om at man gravede knogler op i store mængder for at knuse dem og anvende dem som gødning på markerne. Det blev dog stoppet, da nogen gjorde opmærksom på, at det var bønderne fra oprøret i 1441. Den lodsejer, som ejer jorden i dag, siger dog, at han aldrig nogen sinde har fundet så meget som en eneste knogle.

Husby Hole er nu blevet et symbolsk sted for almuens kamp mod overklassen. I 500 året for dette bondeoprør fandt man midler til at rejse en meget flot mindesten, som var hugget af en stor blok fra Bornholm. Stedet var også blevet et folkeligt mødested med både algang og alsang. Efterhånden var det dog ikke så meget egnens befolkning, men derimod venstrefløjen, som har brugt det som samlingssted. Kommunisterne har samledes her gennem mange år for at mindes bøndernes kamp mod overklassen, slutter Bjarne sin interessante og særdeles levende udredning af dette steds historie.

Der var nu lejlighed til at gå rundt og selv fornemme stedets skønhed og historie. Men inden vi skal skilles og sige farvel til Bjarne, roser han deltagerne fra Rold Skovs Venner for deres disciplin og lydhørhed for hvad han havde at fortælle. Det var nu os, der havde stor grund til at sige tak. Og det kunne vi ikke gøre på en bedre måde, end ved at give ham vort hjerteblod, nemlig Helges store og flotte bog, ”Rold Skov – Danmarks største”. Tak Bjarne.

Tur 7.

Turen den 16. November, af nogle også kaldet gløgg-turen, skulle i år starte med et besøg i den nyrenoverede Skovhave, hvorfor dagens mødested naturligvis var sat ved p-pladsen ved Møldrupvejen.

Straks indenfor porten omtaler Helge hvor dejligt det er at se, hvor ryddeligt og pænt der er blevet overalt. Efter at Jens Hvass rejste i 1970, har Skovhaven ikke været passet ordentligt, idet den tidligere skovfoged på denne del af distriktet ikke interesserede sig for den. Men siden den nye skovfoged, Leif Lyngsø, overtog den, er der virkelig sket noget.

Det er ikke så længe siden, at Skovhaven blev ”genåbnet”, og som noget nyt, har man også lavet en rute, som handicappede kan benytte. Jeg synes næsten, at vi også skal prøve at tage denne tur, inden vi skal ud på den egentlige rute, siger Helge. Og det gør vi så.

Straks på højre hånd står der en gruppe småbladet lind. Et træ, som har haft en meget stor betydning for det danske skovbrug. Hvorfor Jens Hvass syntes, at disse burde stå lige her ved indgangen til Skovhaven. Der var engang i linde-egetiden, hvor linden var udbredt over hele landet, men nu er det meget få steder hvor der er oprindelig lind tilbage. Helge mener, at der er 29 træer tilbage i Rold Skov, som er oprindelig lind. Der står også nogle bøge her ved indgangen, som Jens Hvass åbenbart syntes var passende at sætte her. Hvorfor han ikke satte nogle ege, forstår jeg ikke, siger Helge. Men ham om det.

Man kan kun sige, at det er en rigtig god rute, som Statsskoven har valgt at lægge ud som kørestolsrute. Man kommer forbi rigtig mange parceller med nogle spændende beplantninger på. Bl.a. nogle nyplantede mammuttræer. Man siger, at Skovhaven har Danmarks største træ i rummål. Jeg vil ikke sige, at det ikke er rigtigt, siger Helge, men der står et mammuttræ ovre på Langesø Skovdistrikt på Fyn, som jeg tror, er Danmarks største træ i rummål. Så det er da flot, at vi også har fået plantet mammuttræer her i Skovhaven. Dem har jeg altid savnet. Vi skal forestille os hvilke kæmper disse vil være om 100 år, så kan det godt være, at Rold Skov har Danmarks i rummål største træ, slutter han.

På vores egentlige rundtur i Skovhaven stopper vi første gang ved den store kæmpegran (grandis), der står lige inden for hegnet ud mod banen. Og her er det, at der står på skiltet, at dette er Danmarks største træ i rummål - 32 m³. Den er da også kæmpestor, men sjovt nok var der mange, som troede, at den gran, der hedder Forstrådens Gran, var den største, indtil Helge brugte en hel dag på at opmåle de store træer i Rold Skov. Helge blev dog også selv overrasket over at kæmpegranen her var den største, og det er ikke bare fordi den er så stor, at den bliver kaldt en kæmpegran, det er selve arten, der hedder sådan.

Den vokser meget hurtigt, men har det dog ikke særligt godt i begyndelsen. Så bryder den sig ikke meget om at være her, men når først den har taget fat, så går det virkeligt hurtigt. Hvis man ser nogle, som blot er halvt så gamle, kan man meget bedre se, hvor hurtigt det går, og det vil vi gøre lige om lidt, siger Helge.

Men naturligvis skal vi lige have historien om da skovrider Hintz måtte modarbejde sin chef, overførsteren fra Århus, for at få plantet de mange nye granarter, som man da kunne få fra Amerika. Overførsteren kunne ikke lide disse nye træer, men at det så alligevel lykkedes for Hintz at få dem plantet, kan man jo konstatere ved selvsyn den dag i dag.

Nu skal vi hen og se på nogle ikke særligt kønne træer, hvor de 2 - 3 stykker, der står tilbage, er resterne af en tidligere bevoksning. Jeg håber, at de vil lade dem stå så længe som overhovedet muligt, for selvom de ikke ser ud af ret meget, er det nok den mest interessante bevoksning i Skovhaven overhovedet, siger Helge.

Disse træer hedder Svinebørstefyr eller Børstekoglefyr, og de vokser oppe i White Mountains i Amerika. De bliver ikke særligt høje, men derimod meget brede. I 1950erne var der en amerikansk forstprofessor, der tog nogle boreprøver og disse viste da, at et af træerne var 4.500 år gammelt. Imidlertid fandt han senere nogle træer, der var endnu større, og blandt dem verdens da ældste træ, som viste sig at være hele 7.000 år gammelt.

Man har dog siden fundet nogle træer i Australien, som man troede var uddøde for 50.000.000 år siden. Stedet blev holdt så hemmeligt, at de journalister, som fik lov at se dem, blev transporteret derud i helikopter med bind for øjnene og i beskyttelsesdragter, for ikke at bringe biologiske forstyrrelser med sig. Nu er man begyndt at tage frø fra dem, som man kan købe, så

det *kunne* måske være en fremtidig bevoksning her i Skovhaven, Wallaney Pine, men om den kan vokse på vore breddegrader, er jo svært at sige.

Vi går nu forbi en gruppe kæmpegraner, der kun er halvt så gamle, som den før omtalte. Som Helge sagde, her er syn for sagn om hvor hurtigt det går for disse træer at vokse op. Men det vore medlemmer så også kan få lejlighed til at prøve her, er at klemme på de små vabler med velduftende harpiks, som træerne har på stammerne. Man skal dog passe på ikke at få det i øjnene. Det skulle svie noget så forfærdeligt.

Vi kommer nu frem til nogle beplantninger, som måske ikke ser ud af noget særligt. Men jeg synes nu, at det er en af de allerflotteste bevoksninger i Skovhaven, siger Helge. For her står alle de pionertræer, som var med til at bygge det danske skovbillede op helt fra starten.

Kvalkved, Vrietorn, Benved, Vild Æble og hvad de nu hedder alle sammen. Og så denne her, som hedder Tørst. Den er ikke særlig køn at se på, men der er en god historie at fortælle om den. Tørstetræet er træet med den dobbelte knaldeffekt. Forstået på den måde, at under krigen sendte Jens Hvass sine skovløbere ud i moserne for at finde tørstetræer. Disse blev så afbarkede, og veddet herefter opvarmet og pulveriseret inden det blev sendt til Hærens Krudtværk i Frederiksværk, hvor tørstetræ indgår som en meget væsentlig bestanddel i fremstillingen af sortkrudt.

Man kan også bruge barken, og de som har været ved hospitalsvæsenet vil vide, at Frangula-bark indgår som en meget væsentlig bestanddel i afføringsmidler. Man kan ikke have Rød Spinatin og lignende, uden at der er Frangula-bark i det, ellers virker det ikke ordentligt. Med andre ord, tørstetræet er træet med den dobbelte knaldeffekt.

(Må det være red. tilladt at nævne, at Frangula-bark også er vældig godt for hoste).

Vi forlader nu Skovhaven og fortsætter turen mod syd forbi Mosskovgaard, Klænghuset og gennem Jamborettepladsen.

Her stopper Helge op og siger: "Det regner, så nu kunne det være rart med en romtoddy".

"Kan du sørge for det Helge?", siger fmd. "Nej, det kan *jeg* ikke sørge for. Det skal du gøre som fmd.", svarer han. "Jamen, det må jeg jo så tænke på", siger denne, inden Helge igen tager over og nævner navnene på de to førnævnte bygninger vi lige er gået forbi. Hvad var det mon for en kryptisk snak? Var det mon oplæg til noget hemmeligt? Hvem ved?

Helge nævner også de forandringer, der vil ske i statsskovvæsenet fra det nye års begyndelse. Landet skal indeles i færre skovdistrikter, og det vil sige, at der her i Jylland kun skal være 3 hoveddistrikter for fremtiden, hvoriblandt Buderupholm Statsskovdistrikt vil være et af disse hoveddistrikter. Det kommer dog så ikke længere til at hedde Buderupholm- men Skørping Skovdistrikt. De to andre vil være Silkeborg og Lindet.

Helge nævner også den tidligere brug af Klænghuset, hvor man anvendte dette til at klænge kogler, eller med andre ord, til at slå frøene ud af disse. Jens Hvass var meget interesseret i frøavl af nåletræer. Han fandt de bedste træer af slagsen og lod koglerne tage fra dem, hvorpå disse blev varmet op inde i Klænghuset, så man kunne slå frøene af dem. Disse frø kunne bl.a. sælges til andre skovdistrikter, hvormed disse også kunne få de allerbedste graner. – Nu gør man det dog ikke mere på denne måde.

Endelig omtaler Helge Jamborettepladsen, hvor man især i Jens Hvass` tid har afholdt nogle store spejderlejre. Jens Hvass var 'overspejder' her i Nordjylland. Vistnok det, der hedder divisionschef, siger Helge. Jens Hvass og hans stab lavede nogle fantastiske lejre her på pladsen med deltagelse af spejdere fra hele verden. Blandt disse nævnes især Borneo-jamboretten, Stenalder-jamboretten og Indianer-jamboretten. Helge nævner også hvordan ordet jamborette opstod. Det kommer af det indiske ord, jamboree, der betyder spejderlejr på verdensplan. Så mange deltagere kunne man ikke have her, hvorfor Jens Hvass` kone, Gitten, foreslog, at når en stor lejr hedder en jamboree, så måtte en mindre da kunne hedde en jamborette, ligesom et lille piano hedder et pianette. Ja, det var jo faktisk godt tænkt, og sådan blev det.

Vi er nu nået frem til Mossø, som faktisk er en af skovens allersmukkeste søer. Men da det stadig regner ganske let, er de små gangbroer over de tilstrømmende vandløb, trods påsømmet hønsetråd, en smule fedtede. Et enkelt sted manglede den helt, med det resultat at en dame fik vand ovenind i gummistøvlerne. At det for engangs skyld *ikke* var Birgit, bevises gennem det følgende.

Vi er nemlig nået frem til bålpladsen i Tvillingskov. Og hvilket syn mødte der ikke de nu 119 forsamlede deltagere. For atter engang havde Birgit, Karin og Hanne forbarmet sig, og var stået tidligt op for at forberede en gang gløgg og æbleskiver. Og også denne gang havde vi fået god hjælp fra Hjemmeværnskompagni 1308 i Hellum. I praksis af Michael Eriksen og Bo Andersen, hvor sidstnævnte var med for første gang. Disse to gutter havde endda, ud over at varme gløgg, også lavet et godt bål til os for at fremme en hyggelig stemning.

Godt nok var det under lidt fugtighed fra oven, at vi skulle nyde dette traktement. At der så kommer vand i både sukker og på syltetøj, samt at gløggen bliver en anelse fortyndet, er der ikke noget at gøre ved. Det tager vi bare med godt humør, og regnen hørte da også op da vi skulle fortsætte vores tur ned forbi Mosskov Pavillonon, og videre under banen og mod nord langs Store Økssø.

Efter en tids vandring stopper vi atter op ved Arnebakken. Vore deltagere skulle jo også have lejlighed til at nyde deres egen medbragte mad. Og som sagt, nu heldigvis i tørvej, der varede ved under resten af turen. Denne fortsætter herefter videre mod nord til Mosskovhus, hvor der også findes en banetunnel vi kan benytte for at komme tilbage til turens udgangspunkt ovre på dennes østside.

Omtrent på højde med Klænghuset ligger der en lille lund, som blev anlagt af skovrider Poul Lorenzen, der var skovrider her i Rold Skov fra 1920 til 1940. Og for nye medlemmers skyld starter Helge med at fortælle om hvorledes Poul Lorenzen blev skovdirektør, hvorledes han vendte tilbage til Rold Skov på sine gamle dage, og hvorledes han engang holdt et foredrag på Hotel Rebild Park om sin barndom på Thorup Hedegaard.

Man har siden hædret Poul Lorenzen ved at kalde dette stykke skov, der fortsætter helt op til Skovhaven, for Poul Lorenzens Lund. Netop for at han havde plantet en masse forskellige træer i dette område. Her findes der både ask, lind, bøg og eg, ja, et rigtigt dansk stykke skov, slutter Helge sin beretning.

Som den allersidste etape af dagens tur fortsætter vi vor vandring op gennem Poul Lorenzens Lund, og derfra direkte gennem Skovhaven op til p-pladsen med den flotte træportal oppe ved Møldrupvejen. Her kunne vi, trods regnen, slutte en ualmindelig hyggelig tur. Ja, endda en så hyggelig tur, at mange deltagere efterfølgende har givet udtryk for det samme. Tak til alle, der bidrog på hver sin måde.

Tur 8.

Det tegnede længe til et ringe deltagerantal til årets juletur og -frokost den 14. december. Men årsagen var blot, at folk ventede med at komme til i sidste øjeblik pga. en kraftig og bidende kold vind. Koldt var det da også at vente oppe på p-pladsen i Rebild, men da klokken gik i slag, kunne vi alligevel tælle til hele 105 personer, som ville være med til at slutte sæson 2003 af.

Det var egentlig meningen, at turen skulle være foregået ovre i Rebild Nordre Bakker, men netop pga. den kraftige blæst valgte Helge at gå ned i de dybe dale ved Lille og Store Stendal. Hvem siger at Danmark er fladt som en pandekage?

Her nede i Lille Stendal forklarer Helge holdet, at årsagen til at han valgte Pallisdal fra, er at det ikke er helt ufarligt at gå derovre mellem de store træer når det stormer. Jeg har selv oplevet det da vi skrev bogen om de 15 traveture i Rold Skov, siger han. Nogle af disse ture beskrev jeg selv, mens forskellige personer blot lagde navn til. Andre ture beskrev forfatterne

dog selv og her iblandt den dejlige heks, Dannie Druehyld. Vi gik dog sammen turen igennem ovre i området ned mod Ravnkilde. Dannie priste den smukke skov, som hun synes er meget flottere end selve Troldeskoven, men hun advarede også Helge mod nedfaldne grene og træer, som kunne vælte. Og tænk jer, siger Helge, lige idet hun sagde det, væltede der et stort træ. Så det *er* altså ikke helt ufarligt, det er ikke bare noget jeg siger.

Da vi nu er kommet ind på Dannie Druehyld, skal vi da også lige have den festlige historie om da Dannie lige havde fået kørekort og kom kørende ud til Helge i sin gule Renault. Den historie, der endte med at hun sagde til Helge, da hun skulle køre igen: *"Kan du ikke godt lige ta` og bakke den ud, for det har jeg ikke lært endnu"*. Ja, hun er helt dejlig, siger Helge.

Lagde I mærke til grenene på bøgetræerne oppe på det første stykke af vejen herved?, fortsætter han. Når man tænker på hvor lille et areal disse grene er fæstnet på stammerne med, er det fantastisk at de kan vokse fuldstændigt vandret, og endda meget langt ud, og så alligevel klare den store vægt som de har, uden at bøje ned. Jeg synes, det er så flot.

I skal også lægge mærke til de mange "nødder" på jorden her nede i Lille Stendal. Det er fårenes efterladenskaber, og dem er vi glade for. (Fårene altså). For nogle få år siden blev bakkerne ryddet for bøgetræer og bævreasp, og prøv at se hvor flot lyngen er kommet igen på disse få år. Det er så flot, og det kan vi takke fårene for, idet disse til stadighed græsser området ned, så lyngen kan komme op. Lige da de havde fældet alle træerne var der praktisk taget ingen lyng her på stedet, så det er et eksperiment, der er gået virkelig godt.

Vi vil nu prøve at komme længere ind i skoven, hvilket vi gør ved at tage en rundtur op over den bakke, der vender over mod Store Stendal. Efter et stykke vej stopper Helge atter op på et sted, hvor der faktisk er totalt vindstille, for at fortælle nogle af sine muntre historier. – (Han var bare go` i dag. red.)

Som den første, skal vi høre historien om dengang der ringede en norsk dame fra Bergen for at spørge om hun og hendes gamle mor, som oprindeligt kom fra Rebild, måtte komme og besøge Helge. Den gamle dame havde noget at fortælle, som hun gerne ville have optaget på bånd.

Der gik ca. ½ år og Helge havde glemt alt om henvendelsen, men et par dage før Rebildfesten ringede der 3 damer på døren. Bedstemor, mor og et barnebarn på 17 år. Damerne blev naturligvis inviteret indenfor, og da Helge var færdig med at optage den gamle dame, Kristiane på 82 år, spurgte han hende, om hun kunne huske den gamle drukkenbolt og original, som blev kaldt Timanden. *"Hvad mener du?"* svarede Kristiane. Helge gentog så sit spørgsmål, hvortil Kristiane svarede, *"Jo, det er da ham a sidder og fortæller om. Det var min far"*. Så det var jo ikke så heldigt, slutter Helge denne historie og fortsætter med at sige:

Kristiane har faktisk senere sendt mig hans dåbsattest. Så den har jeg, men jeg ville nu hellere have haft hans dødsattest, og jeg skal fortælle jer hvorfor. Familien boede ovre på den anden side af hulvejen i Timandshuset, hvoraf der desværre nu kun står nogle få murrester tilbage. De boede meget fattigt helt oppe nordpå i Rebild Bakker, og da der var lidt rakkerblod i dem, var de ikke særligt velanskrevne på egnen, ligesom de også gik hårdt til flasken.

Timanden havde fået dette navn fordi han havde arbejdet hos en handelsmand i Aalborg, som hed Niemand, hvorfor det var nærliggende at give ham dette navn. Han boede sammen med sine forældre, og faderen var en gammel skovarbejder på 82 år. – *I en lidt speciel version får Rold Skovs Venner nu historien om dengang da faderen døde.*

Timanden gik da hen til sin gode ven, Kulsvier-Frederik og sagde til denne: *"Skov-Kræn er død, vil du ikke med til Skørping og flikke en kiste sammen"*. Det ville Kulsvier-Frederik godt, og Helge fortæller om at de tog til Skørping, og ikke bare lavede kisten i Rebild fordi afholdsbevægelsen stod så stærkt der. Om at de væltede med vognen så at de strå, de havde brugt til at måle Skov-Kræn med faldt af, hvorfor kisten blev alt for kort fordi Timanden troede at han kunne huske hvor stor Skov-Kræn var, men alligevel tog fejl. Da de kom hjem overvejede Timanden først at save fødderne af Skov-Kræn, men da Kulsvier-Frederik ikke ville være

med til dette, endte det med at de ”brokkede” ham ned i kisten. Kulsvier-Frederik syntes nu at det hele var så grotesk, at han foreslog at bore tre huller i kiste låget så Skov-Kræn kunne få luft. Det gjorde Timanden så med et gammelt skovbor og sagde: *”Nu ka` Skov-Kræn fo luft”*. Inden Helge går videre med denne historie omtaler han det besynderlige i at der ikke findes en kirke i Rebild. Tidligere museumsinspektør Peter Riismøller sagde altid, at de to ældste byer i Nordjylland var Rebild og Nørre Tranders. Det er underligt at der ikke er nogen kirke i Rebild, men kirken for Rebild er altså kirken i Gl. Skørping. Men sig endelig ikke Gl. Skørping Kirke, for den hedder Skørping Kirke, hvorimod kirken i Skørping hedder Skørping Nykirke. Det er lidt kompliceret, men det hænger selvfølgelig sammen med at nuværende Gl. Skørping er det oprindelige Skørping, og at opkomlingen Sverriggaard ”tilranede” sig navnet Skørping.

Man kørte altså kisten med Skov-Kræn til kirken i Gl. Skørping, men da det var meget hård frost, kunne man ikke få ham i jorden, hvorfor han måtte stå ude i våbenhuset i ca. 1½ måned. Da vejret mildnede og man kunne grave en grav, sendte præsten bud efter Timanden for at aftale hvordan begravelsen skulle foregå. På et tidspunkt sagde præsten til Timanden, at han også skulle have Skov-Kræns dødsattest. (Det er derfor jeg så gerne ville have haft den, siger Helge). *”Dødsattest, sagde Timanden, det hår a et”*. *Jamen doktoren må da have givet dig en dødsattest”*. *”Ja, det kan vel være, men a hår den et”*. *”Ja, det er jo alvorligt, for så kan vi ikke begrave ham”*, sagde præsten. *”Hvorfor det?”*. *”Jo, for så kan vi jo ikke være sikker på at han er død”*. *”A ska` den ræneme sej dø`, hvis han et` var død for 1½ måned siden, så er han sgu nu efter at have stået derude i 30 graders frost”*, svarede Timanden blot med sin ægte himmerlandske lune.

Så er der også en god historie om ”Thorhilda”, hvilket blot er et navn som jeg har givet hende, siger Helge. Thorhilda og hendes mand, Jens var til det årlige socialdemokratiske bal inde på Gæstgivergaarden i Skørping, hvor der efter middagen også var dans til musik af spillemændene fra Rebild. Men sådan noget pjat gad Jens ikke, han ville hellere sidde inde i krostuen og raffle, hvorimod Thorhilda gerne ville have en svingom. Hun spurgte derfor Jens flere gange om han ikke godt ville danse med hende. Men det ville han altså ikke og til sidst rejste han sig op og gav hende et par på skrinet.

Det var der imidlertid en mand, som hed Kræn-Aalborg, der så. Kræn-Aalborg var en lille smule tilbage, men kunne dog godt øjne at der var muligheder i det her. Han gik derfor hen til dem og sagde til Thorhilda, *”A vil gjarn dans mæ` dø`”*, og da Kræn-Aalborg var en stor og stærk kleppert turde Jens ikke sige noget til det.

Thorhilda og Kræn-Aalborg dansede kind mod kind, og på et tidspunkt sagde han til hende, *”Thorhilda, vil du ikke med ud i krohaven og ha` en rød sodavand?”*. Det ville hun godt, og de gik så ud i krohaven og fik en rød sodavand, hvilket dog afstedkom, at Jens den næste dag stod oppe hos landbetjent Niels Hoby og anklagede Kræn-Aalborg for voldtægt. Men Hoby var en fornuftig mand, der sagde til Jens, *”Hvis der er nogen, der skal anmelde en voldtægt, så er det den forulempede, der skal gøre det, så du kan såmænd godt gå igen”*. Så Jens måtte gå med uforrettet sag, men lidt efter stod Thorhilda der, grædende og forslået, og anklagede Kræn-Aalborg for voldtægt. Niels Hoby fik dog Thorhilda beroliget ved at tage hende med ud i køkkenet, hvor de over en kop kaffe fik snakket så meget, at der efter en halv times tid ikke var tale om slet så meget voldtægt, som der havde været tidligere.

Hermed kunne historien sådan set have været slut, hvis det ikke lige var for at Thorhilda ikke kunne holde sin mund. Og snart efter gik historien hele byen rundt og kom så også på et tidspunkt provst Vinther for øre. Det skal lige med, at provst Vinther, ligesom H.C. Andersen, var en meget stor mand med meget lange ben, og som noget karakteristisk, gentog han altid hvad han selv sagde. Denne historie var lige noget som han kunne bruge, og også gerne ville dykke noget mere ned i.

En dag da han skulle med toget til Aalborg, kom han til at sidde overfor landbetjent Hoby, der også skulle til Aalborg. På et tidspunkt siger han til Hoby, *"Forresten Hr. Hoby, jeg har hørt en lille fugl synge om Thorhilda og Kræn-Aalborg. Kender De den historie?"*. *"Ja, det gør jeg da provst Vinther, for det var mig, der havde med den at gøre"*, svarede Hoby. *"Ja, interessant, interessant. Kunne De ikke sådan lige helt nøjagtigt fortælle mig. - Hvad var det egentlig, der skete?"*. *"Jo, sagde Hoby, det kan jeg da godt"*. Og så tænkte han, – nu skal han også få den med al den saft, som den overhovedet kan trække i alle detaljer. Lige idet de kører ind på banegården i Aalborg er Hoby færdig med at fortælle historien, og siger sådan lidt ironisk: *"Men sig mig engang provst Vinther, vidste De ikke alt det her i forvejen?"*. *"Jo, jo, jeg havde hørt om det, jeg havde hørt om det. Men det med den røde sodavand, det havde jeg ikke hørt"*.

Pga. den stærke blæst er vi egentlig trængt ind i et ret tæt krat på den førnævnte bakke. Da vi skal fortsætte turen bevirker dette at de forreste deltagere "trækker" hele holdet med på en tur, der ender med at gå ned ad en ret stejl og fedtet skråning ned mod Stendalen. Helge og fmd. må derfor agere "fødselshjælpere" for atter at få alle bragt sikkert til verden på den faste jord, hvorefter vi fortsætter gennem dalen mod nordvest til vi når frem til det sted, hvorfra der går en vej op til festpladsen, også kaldet "Gryden", i nationalparken i Rebild Bakker.

I det fjerne kan vi høre, at jagthornsblæserne fra Støvring er ude at gå med Storkroens gæster oppe på Ørnevejen. Dette er et meget fint orkester, siger Helge, der ledes af den tidligere trompetist i Aalborg Symfoniorkester, Per Iversen. Det har faktisk vundet verdensmesterskabet i jagthornsblæsning.

At vejen deroppe hedder Ørnevejen, (et navn som Jørgen Pedersen har givet den pga. en oplevelse som Helge har haft deroppe, og det er et godt navn, føjer Helge til), så skyldes det, at da jeg kom hertil for mange år siden og begyndte at interessere mig for skoven, så ville jeg også gerne vide lidt om fuglene, så jeg kunne svare folk når de spurgte.

Det må skovrideren da kunne fortælle mig noget om, tænkte Helge, hvorfor han ringede til Jens Hvass. Men denne sagde blot, *"Gå ned til boghandleren i Skørping og køb en fuglebog af min bror, Hans Hvass. Og gå så op i de tidlige morgener og sæt Dem på Vælderskovbakken under de gamle bøge. Dette er en god fuglelokalitet, og der kan De lære dem at kende"*. Det var også fuldstændigt rigtigt hvad han havde sagt, idet jeg her lærte mange af fuglene at kende. En morgen da jeg kom derop var der dog ikke en eneste fugl, men lige da jeg rejste mig op for at gå, kunne jeg høre en lyd fra en gren, der gik langt ud over mig. **Der sad kongeørnen**. Og lige så stille løftede den vingerne, og jeg siger jer, når man er så tæt på en kongeørn, så er den altså stor. Det er den flotteste oplevelse jeg har haft i skoven.

Jeg var så imponeret, at jeg skyndte mig hjem og ringe til Jens Hvass, der kl. halv syv om morgenen, og sagde, *"Jeg har set en kongeørn"*, hvortil han svarede, *"Ja, det ved jeg sgu godt nu har den været her i 14 dage. Og ring så til mig efter kl. halv elleve og fortæl mig det"*.

(Man skal i den forbindelse huske, at Jens Hvass absolut ikke var morgenmand. red.). Det er den historie Jørgen altid fortæller deroppe, og det er åbenbart derfor at de stod der og blæste i jagthorn, slutter Helge. Men inden vi går videre, skal vi dog også lige have historien med om oplægget til den første rebildfest.

Denne blev som bekendt ikke holdt den 4. Juli, men den 5. August 1912. Årsagen var, at der var landesorg fordi Kong Frederik den 8. Pludselig var død den 14. Maj nede i Hamborg. For nogen tid siden hørte Helge en mand fortælle om dette i fjernsynet. Han fortalte ikke så meget om selve rebildfesten, men mere en helt grotesk historie om hvorfor denne blev udskudt. Kender I ikke det, at man ofte husker i billeder?, siger Helge. Her fik jeg netop sådan et dejligt billede. I skal forestille jer, at der på lighuset i Hamborg ligger en stor mand tildækket med et hvidt lagen. Fødderne stikker udenfor, og på storetåen hænger der et papskilt hvorpå der står, nr. 856. Man anede ikke hvem manden var, men det var den danske konge. Han var

fundet i St. Pauli, hvor han havde været oppe at besøge en pige, og det var han død af. Det er sådan et dejligt billede, synes jeg, og tænk jer. Det var årsagen til at Rebild Bakker ikke blev indviet den 4. Juli, men måtte udsættes til den 5. August. Kong Frederik den 8., alias nr. 856. Turen går nu videre op gennem Gryden, men inden vi når helt op til Blok- og Tophuset, stopper vi en sidste gang før den ventende frokost i Røverstuen.

Ud over den kraftige blæst, er det nu også begyndt at sætte i med regn, hvilket nok får Helge til endnu engang at mindes den første rebildfest. Denne druknede nemlig nærmest i regn, men folk *ville* se den nye konge. Festen var meget flot omtalt næste dag i Aalborg Stiftstidende, og jeg kan det udenad, siger Helge. Der står: *"Man så kun et eneste menneske i den nye dansk-amerikanske nationalpark i Rebild Bakker i går. Ellers så man kun sorte paraplyer, der stod over hinanden som champignon. Men der midt i det hele stod hans majestæt, Kong Christian den 10. af Danmark og ragede op over folket som et kongelys"*.

At det vitterligt var regnvejr på denne første "rebildaw", er dagens sidste historie også en bekræftelse på. Engang da Helge var ude at gå med en flok mennesker her i bakkerne, og han fortalte om dette, var der en ældre mand, som sagde, at det kunne han sagtens huske, for han var selv med. Manden fortalte da følgende historie, som vi her lader Helge genfortælle gennem sin dejlige bog, "en Rebild Saga". *"Den otteårige Jens Christensen fra Aalborg havde endnu 27 kilometer at cykle i silende regn sammen med sin far hjem til Aalborg. Han havde haft søndagstøjet og de fine nye sko på, fordi han skulle se kongen. Da moderen så ham, da de drivvåde og tilsølede i mudder og sand kom hjem til Aalborg, blev hun så rasende over tøjets og skoens tilstand, at hun gav drengen en overhaling. Faderen syntes, det var lidt synd og også lidt uretfærdigt, (han havde i første omgang gemt sig bag kakkellovnen), at det gik ud over knejten, og kom ham til hjælp med ordene: "Jamen, ved du hvad Mor, knejten har set tyve automobiler idaw!"* Det var den dag, da himlen åbnede sine porte og gav den første rebildfest sin dåb. . . .

Da de nu også er ved at gøre dette på denne decemberdag i 2003, afslutter vi traveturen og går direkte hen på Røverstuen, hvor vi, som efterhånden vanligt, skal slutte en god og spændende sæson under muntre og hyggelige former.

Da vi er lidt i god tid, starter Helge, Knud og fmd. med at holde et lille "møde" inde i et af de tilstødende lokaler, mens vore deltagere bliver bedt om blot at finde sig en god plads, indtil Røverstuens piger er færdige med at rette buffet en an. Dette er dog hurtigt overstået, men som noget næsten naturbestemt, tager det også denne gang ca. ½ time før alle er forsynede, og der er blevet så meget ro over feltet, at vi kan få bragt den første fælles skål.

Der er ikke noget som hedder "plejer", hører man ofte folk sige. Men gode traditioner er nu heller ikke at foragte, så dem vælger vi nu at følge i hvert fald et stykke ad vejen.

En af disse er, at vi gør status over årets gang i Rold Skovs Venner. Og man må sige, at det atter har været et spændende år med både traditionelle og mere utraditionelle ture blandt hinanden. Blandt de mere utraditionelle kan nævnes, turene til Wiffertsholm med efterfølgende parkeringsproblemer, Bramslev Bakker ved Mariager Fjord samt Tingskoven med "kultstederne" Søhøje og Andebjerg. Denne tur sluttede på det mindere sted, Husby Hole.

Også ved denne juleafslutning tilbød vores vært, kromand Erik, at lade skjalden Axel Meilholm fra Arden komme og spille og synge for os. Og som før skrevet, det er helt utroligt som den mand kan stampe en vise lige op ad jorden. Ikke bare så den handler om det aktuelle selskab, men tillige på en måde, så den både er morsom og bliver foredraget med et lunt glimt i øjet. Tak skal I ha', både Erik og Axel.

Som vanligt ville Rold Skovs Venner gerne sige Helge tak for nogle gode ture, der ikke bare er berigende med egnens historie, men også er fyldte med muntre anekdoter og morsomme historier. Da det denne gang var Hanne og Knud, som havde dette ærefulde hverv, var det derfor også julemand Knud, der sagde tak for indsatsen til Pernille og Helge ved at overrække

dem et anlæg til formidling af musik og tale som en stor påskønnelse for alle oplevelserne fra os alle sammen.

Og nu til noget både vanligt og usædvanligt. Som noget vanligt gennem efterhånden mange år, skulle mandelgaverne også denne gang bestå af boggaver, men som noget helt usædvanligt havde Helge ikke denne gang udgivet en eller flere nye bøger, hvorfor vi havde allieret os med den danske westernhelt og cowboy over alle cowboys, Leif Ernst. Denne er en god ven af Helge, der i mangfoldige år har arbejdet på at afdække dansk-amerikaneren, Chris Madsens historie. Bogens titel, ”Skurk i Danmark – Helt i Amerika”, siger i sig selv alt om indholdet i bogen. Vi har senere erfaret, at Leif Ernst er blevet nomineret som årets historiebogsforfatter, så de fem Rold Skov-medlemmer, der hver vandt et eksemplar, har måske været endnu mere heldige, end de i første omgang troede. Det er nok ikke så ringe endda, at lade Lissi Sørensen være lykkens gudinde.

På trods af, at der var ni personer, der ”glemte” at betale for maden, kan vi efter afslutningen af vort julearrangement og dermed af hele sæsonen atter engang kun sige: Det blev igen, igen alle tiders gode og spændende sæson, som vi både kan være glade for, og også lidt stolte over. Tak til alle jer, der tog slæbet på hver jeres måde, og ikke mindst en stor tak til Helge. Hvad var Rold Skovs Venner uden ham?

p.a.

Tegning af opsats.

Turledelse 2003:

Turleder: Helge V. Qvistorff, Hedevej 40, 9575 Terndrup.

Kasserer: Birgit Eriksen, Harrildvej 30, Ø. Hornum, 9530 Støvring.

Sekretær: Knud Andersen, Blomsterskrænten 23, 9400 Nørresundby.

Bestyrelsesmedlem: Carsten Skov, Moltkesvej 19, 9000 Aalborg.

Bestyrelsesmedlem: Kätthe Larsen, Nibevej 220, Molbjerg, 9240 Nibe.

Formand: Per Andersen, Harlekinvej 7, 9000 Aalborg.